

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
INFORMATIKOS IR STATISTIKOS KATEDRA

MINDAUGAS NOREIKA
Informatikos teisės magistratūros studijų programa

ELEKTRONINIŲ SANDORIŲ TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas-
Doc. dr. Mindaugas Kiškis

Vilnius, 2005

Turinys

Ivadas	3
I. Elektroninė komercija ir elektroninis sandoris	5
1.1 Elektroninės komercijos samprata	5
1.2 Elektroninio sandorio samprata	8
1.3 Elektroninių sandorių principai	10
1.4 Elektroninės komercijos ir elektroninių sandorių šaltiniai	13
1.4.1 Tarptautiniai teisės šaltiniai	13
1.4.2 Lietuvos teisės šaltiniai	15
1.5 Reikalavimai elektroniniam sandoriui	17
1.5.1 Šalių identifikavimas	17
1.5.2 Elektroninių sandorių forma	19
1.6 Jurisdikcijos problemos	22
II. Atskirų elektroninių sandorių turinys	26
2.1 Elektroninės bankininkystės ir elektroninių aukcionų sandorių turinys	26
2.2 Elektroninę bankininkystę ir elektrinius aukcionus reglamentuojantys Lietuvos teisės aktai	29
2.3 Elektroninės bankininkystės ir elektroninių aukcionų šalių identifikavimas	30
2.4 Elektroninės bankininkystės ir elektroninių aukcionų sandorių sąlygų keitimas ir sandorio nutraukimas	33
2.5 Elektroninės bankininkystės ir elektroninių aukcionų sandorių šalių atsakomybė	36
I vados	43
Santrauka	45
Summary	46
Literatūros sąrašas	47

ĮVADAS

Šiandien elektroninė komercija bei elektroniniai sandoriai perauga į masinį verslą, kuriame informacinės technologijos bei ryšio priemonės suteikia galimybes verslo subjektams siūlyti savo paslaugas ir prekes neapibrėžtam masinių naudotojų spektrui, nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos ar šalies, kurioje jie gyvena. Ypač didelę reikšmę Lietuvoje ir kitose pasaulio šalyse į gauna naujų technologijų įsiveržimas į finansinių paslaugų rinką, internetinę prekių bei paslaugų pirkimo - pardavimo sferą. Tačiau taip pat pastebima, kad ryšiai tarp elektroninės komercijos dalyvių tampa mažiau tamprūs, dalyviai turi mažiau informacijos vieni apie kitus, dėl dalyvių anonimiškumo darosi vis sunkiau realizuoti savo teisėtus lūkesčius bei teises. Tai lemia, kad elektronine komercija ir elektroniais sandoriais dalyviai pradeda mažiau pasitikėti, kas, savo ruožtu, trukdo greitesnei ir efektyvesnei elektroninės komercijos plėtrai.

Elektroninės komercijos ir elektroninių sandorių svarba šiuolaikinei, informacinėmis technologijomis pagrįstai ekonomikai buvo suprasta XX amžiaus paskutiniais dešimtmečiais. Tai paskatino tarptautines organizacijas ir atskiras valstybes imtis veiksmų tam, kad prisitaikytų prie kintančio ir globalėjančio pasaulio. Naujos informacinės technologijos paskatino iš naujo peržiūrėti teisės aktus, reglamentuojančius tradicinę ekonomiką bei sutarčių teisę, ir pritaikyti visa tai prie naujų realijų.

Taigi, visu pirma, kad elektroniniai sandoriai nebūtų diskriminuojami tradicinių sutarčių atžvilgiu, tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose buvo įtvirtinti funkcinio ekvivalentiškumo ir elektroninės formos nediskriminavimo principai. Taip pat buvo reglamentuoti tokie specifiniai, tik elektroninei komercijai būdingi klausimai, kaip elektroninių sandorių anonimiškumas, jurisdikcijos problemos, ginčų sprendimų tvarka, vartotojų teisės ir pan..

io darbo tyrimo objektas- tiek Lietuvos, tiek tarptautiniai teisės aktai bei atskiri elektroniniai sandoriai.

Tyrimo dalykas. Tai esminiai teisės aktų nustatyti reikalavimai elektroniniams sandoriams, šių reikalavimų analizė, praktinis jų įgyvendinimas kai kuriuose Lietuvos elektroniniuose sandoriuose bei vartotojų teisių realizavimo mechanizmas minėtose sandoriuose.

Minėto darbo tikslas - išanalizuoti tiek tarptautinius, tiek Lietuvos teisės aktinius, kurie reglamentuoja elektroninius sandorius, bei atskleisti, kaip minėtos teisės aktų nuostatos yra įgyvendinamos elektroninės bankininkystės bei elektroninių aukcionų sutartyse.

Tikslui pasiekti yra keliami šie uždaviniai:

1. I analizuoti elektroninės komercijos ir elektroninių sandorių sampratą;
2. Atskleisti elektroninių sandorių teisės šaltinius, pagrindinius principus;
3. Išanalizuoti elektroniniams sandoriams teisės aktų keliamus reikalavimus (sandorio formai, šalių identifikavimui ir pan.), jurisdikcijos problemas;
4. Nustatyti, kaip Lietuvos teisės aktai, reglamentuojantys elektroninius sandorius, yra įgyvendinami lietuviškoje elektroniniuose sandoriuose.

Darbe yra keliamas hipotezė, jog teisės aktų nustatyti reikalavimai yra nepakankamai įgyvendinami elektroniniuose sandoriuose, kas apsunkina šalių teisę apginti savo teisėtus interesus.

Tema yra “Elektroninių sandorių teisinis reglamentavimas”, todėl pagrindinis dėmesys bus skiriamas Tarptautinių, ypač Europos Sąjungos bei Lietuvos teisės aktų, analizei. Pasitelkus lyginamosios analizės metodą, bus bandoma išanalizuoti bei palyginti tiek tarptautinius, tiek Lietuvos teisės aktus, atskleisti jų reglamentavimo bendruosius požymius, dėsningumus bei pateikti problemų sprendimų rekomendacijas. Darbe bus siekama ne tik nustatyti teisės aktų trūkumus, bet ir palyginti, kaip jie yra įgyvendinami atskirose elektroninės komercijos sferose. Darbe naudojamas loginis metodas padės formuluoti apibendrinimus, išvadas, kad būtų kuo tiksliau ir išsamiau atskleisti nagrinėjami klausimai.

Šis darbas turėtų prisidėti prie Lietuvos elektroninių sandorių reglamentavimo problemų sprendimo bei šių normų praktinio įgyvendinimo elektroninėje komercijoje.

ELEKTRONINĖ KOMERCIJA IR ELEKTRONINIS SANDORIS

1.1 Elektroninės komercijos samprata

Prasidėjus sparčiam informacinių technologijų vystymuisi XX amžiaus paskutiniaisiais dešimtmečiais, atsirado naujų galimybių pritaikyti informacines technologijas į variose visuomenės gyvenimo sferose. Ypač naujos galimybės informacinių technologijų dėka atsirado verslo srityje. Jos suteikė galimybę verslo subjektams lengviau prieiti prie savo klientų, padidino paslaugų teikimo kokybę ir efektyvumą, sumažino įmonių išlaidas. Žmonėms atsirado galimybės užsisakyti bei naudotis įvairiomis paslaugomis ir prekėmis neišeinant iš namų. Visi šitie informacinių technologijų privalumai paskatino atsirasti naują verslo rūšį – Elektroninę komerciją.

Šiandien elektroninė komercija yra vis dar spartaus besivystymo stadijoje, į vairūs projektai įgyvendinami vis naujose elektroninio verslo srityse, o sparti informacinių technologijų plėtra kol kas nesudaro prielaidų manyti, kad elektroninės komercijos vystymosi tempas sumažės. Galbūt todėl iki šiol nėra vieningo elektroninės komercijos apibrėžimo. Elektroninė komercija išeina už elektroninio apsikeitimo duomenimis ribų, kaip tai yra reglamentuota 1994 metų Europos Komisijos rekomendacijoje “Dėl elektroninio apsikeitimo duomenimis teisinių aspektų”- elektroninio komercinio ar administracinio pobūdžio duomenų perdavimo naudojantis standartine duomenų struktūra¹. Tačiau elektroninis duomenų apsikeitimas (angl. *electronic data interchange*; toliau tekste-EDI) vis dėlto yra elektroninės komercijos egzistavimo pagrindas. Šioje vietoje galima tik išskirti vieną pagrindinį skirtumą tarp elektroninės komercijos ir EDI, kuris pasireiškia tuo, kad EDI paprastai yra naudojamas siauresniu lygmeniu, tuo tarpu terminas elektroninė komercija yra labiau globalinės prigimties dėl visuotinio tinklo atvirumo ir prieinamumo².

1999 metais JAV sudarytame Elektroninės komercijos teisės žodyne (red. Michael I. Shamos) elektroninės komercijos terminas apibrėžiamas kaip “bet koks sandoris, sudarytas internete ar priėjimo prie interneto pagalba, apimantis pardavimą, nuomą, licencijavimą, pasiūlymą arba turto, prekių, paslaugų, informacijos atlygintinai arba neatlygintinai suteikimą, taip pat interneto

¹ Commission Recommendation of 19 October 1994 relating to the legal aspects of electronic data interchange OJ L338 // http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=31994H0820&model=guichet prisijungimo laikas: 2005-10-09.

² Civilka M. Elektroninės komercijos teisiniai aspektai : bendrieji klausimai. Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto Informatikos teisės centras // <http://itc.vu.lt> prisijungimo laikas: 2005-10-10 P.12.

paslaugų teikimą³.“ Čia reikėtų atkreipti dėmesį, kad šiame apibrėžime prie elektroninės komercijos, skirtingai pvz. nuo Europos Sąjungos teisės aktų, taip pat yra priskiriamas ir interneto paslaugų teikimas.

Tuo tarpu 2000 metų birželio 8 d. ES Elektroninės komercijos direktyvoje yra nuostata, kad interneto paslaugų teikimas nepriskiriamas elektronei komercijai. Minėta direktyva užima pagrindinę vietą tarp Europos Sąjungos teisės aktų, kurie reguliuoja komercinius santykius elektroninėje erdvėje. Tačiau ES Elektroninės komercijos direktyvoje termino elektroninė komercija samprata nėra pateikta, o yra tik apibrėžiama informacinės visuomenės paslaugų apimtis- jos apėmia įvairią ekonominę veiklą, atliekamą prisijungus prie tinklo, ypač prekių pardavimą internetu. Direktyvoje informacinės paslaugos neapsiriboja paslaugomis, dėl kurių turi būti sudaromos sutartys internete, tačiau jeigu jos susijusios su ekonomine veikla, joms priskiriamos ir paslaugos, už kurias jų gavėjai nemoka, pavyzdžiui informacijos teikimo internetu paslaugos arba komerciniai pranešimai, arba priemonės informacijai ieškoti, prie jos priėti ir atlikti jos paiešką.⁴

1996 metais parengto UNCITRAL (Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos) Pavyzdiniame elektroninės komercijos įstatyme paties elektroninės komercijos termino apibrėžimo nėra, jame tik pateikiamas EDI apibrėžimas. Tačiau šiame įstatyme EDI terminas vartojamas plačiąja prasme ir pateiktas komunikacinių priemonių, susijusių su elektroniniu informacijos perdavimu, patenkančių į “elektroninės komercijos” sąvoką, sąrašas apima:

- tradicinį apsikeitimą duomenimis, siaurai suprantamą kaip duomenų perdavimą iš kompiuterio į kompiuterį standartiniu formatu;
- elektroninių pranešimų perdavimą naudojant viešai prieinamus ar privačiai nustatytus standartus;
- laisvai suformatuoto teksto perdavimą elektrinėmis priemonėmis.⁵

Tuo tarpu vienas garsiausių elektroninės komercijos austrų teoretikas Roger Clarke elektrinę komerciją apibrėžia kaip “verslo ir prekybos vykdymą bei paslaugų teikimą, pasitelkiant komunikacijas ir telekomunikacijomis pagrįstas priemones, instrumentus.”⁶

³ Hyper Dictionary of Electronic Commerce 1999 (red. Michael I. Shamos)

<http://euro.ecom.cmu.edu/resources/elibrary/ecgloss.shtml> prisijungimo laikas 2005-10-11.

⁴ Europos parlamento ir Tarybos direktyva dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų ypač elektrinės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva). 2000 m. birželio 8 d., Nr 2000/31/EB

⁵ UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment 1996 paragraph 7// <http://www.uncitral.org/english/texts/electcom/ml-ecomm.htm> ; prisijungimo laikas 2005-10-12.

⁶ Roger C. Introduction and definitions of key terms. 1999 //

<http://www.anu.edu.au/people/Roger.Clarke/EC/ECDefns.html> ; prisijungimo laikas 2005-10-11.

Lietuvoje advokatas Mindaugas Civilka išskiria keturis pagrindinius elektroninę komerciją charakterizuojančius bruožus:

- Komercinis kontekstas;
- Prekės ir paslaugos (produktai);
- (tele) komunikacijos;
- verslo transakcijos (sandoriai).

Remiantis būtent šiomis savybėmis, jis siūlo tokį elektroninės komercijos apibrėžimą: “tai komercinė veikla, susijusi su prekių ir paslaugų pirkimu-pardavimu ir kitomis verslo transakcijomis, kurių dalyviai yra nebūtinai toje pačioje fizinėje vietoje ir todėl sandorių sudarymui, jų vykdymui pasitelkia elektronines ar joms adekvačias priemones.”⁷

Kalbant apie Lietuvos teisės aktus, galima būtų išskirti 2002 metų Lietuvos Respublikos Ūkio ministro įsakymu patvirtintą reglamentą “Dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje“. Šiuo teisės aktu į Lietuvos teisės sistemą buvo inkorporuotos 2000 m. Birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva). Minėtos direktyvos nuostatos yra tiesiog išverstos į lietuvių kalbą, todėl termino “elektroninė komercija” apibrėžimas taip pat nėra suformuluotas.⁸

Lietuvoje parengtame, bet taip ir nepriimtame Elektroninės prekybos įstatyme⁹ vietoj “Elektroninės komercijos” sąvokos yra vartojama “Elektroninės prekybos” sąvoka. Jame elektroninė prekyba yra apibrėžiama, kaip prekybinės veiklos būdas, kai sutartys sudaromos, o esant reikalui ir vykdomos naudojant informacines technologijas bei priemones kompiuterių tinklais keičiantis elektroniniais duomenų pranešimais.¹⁰

Šiuo metu rengiamame Lietuvos Respublikos informacinės paslaugų visuomenės įstatymo projekte elektroninė komercija yra apibrėžiama kaip informacinės visuomenės paslaugų teikimas ir kita, su informacinės visuomenės paslaugų teikimu susijusi, veikla.¹¹ Minėtame projekte informacinės visuomenės paslaugos yra suprantamos kaip paprastai už atlyginimą elektroninėmis

⁷ Civilka M. Elektroninės komercijos teisiniai aspektai : bendrieji klausimai. Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto Informatikos teisės centras // <http://itc.vu.lt> ; prisijungimo laikas: 2005-10-10 P.11.

⁸ Lietuvos Respublikos Ūkio ministro 2002 m. balandžio 18 d. įsakymas Nr. 119 “Dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamento patvirtinimo”// Valstybės žinios. 2002, Nr. 40-1517.

⁹ Lietuvos Respublikos elektroninės prekybos įstatymo projektas. 2001// <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0032517.doc> ; prisijungimo laikas: 2005-11-10.

¹⁰ ten pat, 2 str.

¹¹ Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymo projektas. 2005, 2 straipsnis, 1 dalis // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=264038&Condition2=> // prisijungimo laikas 2005-11-10.

priemonėmis ir per atstumą individualiu informacinės visuomenės paslaugos gavėjo prašymu teikiamos paslaugos, įskaitant daiktų pardavimą pagal sutartis, sudaromas elektroninėmis priemonėmis, taip pat paslaugos, kurios jų gavėjams yra teikiamos neatlygintinai, bei informacijos paieškos priemonės¹².

Apskritai Elektroninėje komercijoje galima išskirti tokias pagrindines kategorijas:

1. B2B (verslas verslui- *business to business*);
2. B2C (verslas vartotojui- *business to consumer*);
3. B2PG (verslas valstybės institucijai- *business to public government*);
4. C2C (vartotojas vartotojui – *consumer to consumer*);
5. C2B (vartotojas verslui- *consumer to business*);
6. C2PG (vartotojas valstybės institucijai – *consumer to public government*).

Šiame diplominiame darbe iš esmės bus nagrinėjama B2C (verslas vartotojui) elektroninės komercijos kategorija, kadangi būtent tokio pobūdžio elektroniniuose sandoriuose atsiskleidžia pagrindinės reglamentavimo problemos.

1.2 Elektroninio sandorio samprata

“Sandoriais laikomi asmenų veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas”- būtent taip, pačia bendriausia prasme, apibrėžia sandorio sąvoką Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas¹³. Tačiau tradicinėje sutarčių teisėje suformuluota sutarties sąvoka nėra skirtinga specialiaame elektroninės komercijos teisiniame reguliavime. Esminis elektroninio sandorio skirtumas nuo mums įprasto sandorio yra minėto sandorio sudarymo būdas ir erdvė, kurioje jis yra sudaromas ar vykdomas. Elektroninėje komercijoje, kurioje besiformuojančios šalių teisės ir pareigos turi tam tikrų ypatumų, lyginant su tradiciniais sandoriais, todėl specialiuose teisės aktuose, kurie skirti reguliuoti santykius, atsirandančius būtent elektroninės komercinės teisės sferoje, naują prasmę įgauna šalių pareiga pateikti viena kitai išsamią informaciją apie sudaromą sandorį, sandorio formos reikalavimus, elektroninio sandorio reikšmę įrodinėjimo procese ir pan..

UNCITRAL Pavyzdiniame elektroninės komercijos įstatyme¹⁴ nėra pateiktas elektroninio sandorio apibrėžimas. Minėtame įstatyme yra apibrėžiamas duomenų pranešimas: tai informacija,

¹² ten pat, 2 straipsnis, 4 dalis.

¹³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74

¹⁴ UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment, UNCITRAL 1996, <http://www.uncitral.org/english/texts/electcom/ml-ecomm.htm>

surinkta, pasiūsta, gauta ar išsaugota elektroninėmis, optinėmis ar į ją panašiomis priemonėmis, įskaitant EDI, elektroniniu paštu, telegrama, teleksu ar telekopija, bet neapsiribojant vien tik šiomis priemonėmis. Šio įstatymo 11 straipsnis taip pat reglamentuoja, kad sudarant sandorį, oferta ir akceptas gali būti išreikšti duomenų pranešimų priemonėmis, jei šalys nesusitarė kitaip, ir jei sudarant buvo panaudotos duomenų pranešimų priemonės, sandoris negali būti pripažintas negaliojančiu ar nei gyvendinamu vien todėl, kad buvo sudarytas duomenų pranešimo forma.

2000 metų Europos parlamento ir Tarybos direktyvoje dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (ES Elektroninės komercijos direktyvoje) taip pat nėra aiškiai apibrėžtas “elektroninio sandorio” terminas. Minėtoje Direktyvoje nuostatos suformuluotos taip, kad sutartys, sudarytos elektroniniu būdu, būtų prilyginamos įprastu būdu sudarytiems sandoriams. Šiuo būdu siekiama, kad elektroniniai sandoriai neprarastų savo galios vien dėl savo formos.

Remiantis Elektroninės komercijos direktyvos 9 straipsniu, valstybės narės įpareigojamos užtikrinti galimybę laisvai sudaryti sutartis elektroninėmis priemonėmis, t.y. nenustatyti sutarčių sudarymo procesui tokių reikalavimų, kurie sudarytų kliūčių sandoriams sudaryti elektroniniu būdu. Nepaisant to, ši Direktyva leidžia ir valstybėms narėms, dėl tam tikrų sutarčių, taikyti išimtis:

- Sutartims dėl nekilnojamojo turto (išskyrus nuomos sutartis);
- Sutartims, kurioms pagal įstatymus yra reikalaujama teismų, valdžios institucijų ar pačios valstybės įgaliojimus vykdančių profesijų atstovų įsikišimo;
- Laidavimo sutartims ir sutartims dėl kredito grąžinimo garantijos, kurias sudaro asmenys, veikiantys ne savo amato, verslo ar profesijos tikslais;
- Bei sutartims, kurias reglamentuoja šeimos arba paveldėjimo teisė.¹⁵

Lietuvoje šiuo metu galiojančiame LR Ūkio ministro įsakymu patvirtintame „Dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamente“ taip pat yra nustatyta, kad elektroninėmis priemonėmis sudarytiems sandoriams taikomi Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse nustatyti reikalavimai, bei numatyta įlyga, kad elektroninėmis priemonėmis nesudaromi sandoriai, kuriems pagal įstatymus yra reikalaujama notarinė forma ir kuriems yra nustatyta privaloma teisinė registracija.¹⁶ Kitu LR Ūkio ministro

¹⁵ Europos parlamento ir Tarybos direktyva dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva). 2000 m. birželio 8 d., Nr 2000/31/EB., 9 straipsnis, 2 dalis.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Ūkio ministro 2002 m. balandžio 18 d. įsakymas Nr. 119 “Dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamento patvirtinimo”// Valstybės žinios. 2002, Nr. 40-1517, 11, 12 p.

į sakymu buvo patvirtintos “Daiktų pardavimo ir paslaugų teikimo, kai sutartys sudaromos naudojant ryšio priemones, taisyklės”.¹⁷ Šių taisyklių 2 punkte yra minima “elektroninio duomenų pranešimo” sąvoka, kuri apibūdinama, kaip sutvarkyta ženklų seka, skirta perduoti informacijai, naudojant informacines technologijas. Minėtose taisyklėse taip pat nurodoma, kad “elektroninė sutarties forma – tai sutartis tarp pirkėjo ir pardavėjo arba paslaugos teikėjo sudaryta keitimosi elektroniniais duomenų pranešimais būdu”. Tačiau šis apibrėžimas yra taikomas pakankamai siaurai elektroninių santykių sferai, t.y. vartojimo pirkimo – pardavimo sutartims, kas savaime apriboja šios sąvokos taikymą.

Literatūroje elektroniniai sandoriai yra apibrėžiami plačiąja ir siaurąja prasme. Elektroninius sandorius plačiąja prasme galima apibrėžti kaip sandorius, sudarytus ir/ar vykdytinus elektroninėmis, optinėmis ar panašiomis priemonėmis tiek atviruose, globaliuose kompiuteriniuose tinkluose (pvz. Internetas), tiek ir privačiuose tinkluose (intranete), įskaitant, bet neapsiribojant EDI, elektroninį paštą, telegramą, teleksą ar telekopiją, tiek ir programinės įrangos licencijavimo sutartis. Siaurąja prasme elektroninius sandorius galima apibrėžti kaip sandorius, sudaromus tik atviruose tinkluose (pvz. Internetas).¹⁸

Apibendrinant galima pasakyti, kad sandoris, kuris atitinka specifinius reikalavimus, keliamus elektroninėmis priemonėmis sudarytam sandoriui (pvz. jo sudarymo būdas ir jo forma) bei atitinka ir neprieštaruoja reikalavimams keliamus įprastiniu būdu sudarytų sandorių atžvilgiu, vadinamas elektroniniu sandoriu.

1.3 Elektroninių sandorių principai

Bendrieji sutarčių teisės principai taip pat galioja ir teisiniams santykiams, sandorio pagrindu susiklostantiems elektroninėje erdvėje. Todėl elektroniniai sandoriai turėtų būti sudaromi ir vykdomi vadovaujantis tokiais principais, kaip sąžiningumo, sutarties laisvės, sutarties privalomumo ir kt.. Kaip ir tradicinėje sutarčių teisėje, čia yra akcentuojama vartotojų apsauga, siekiama apginti silpnesnės sandorio šalies interesus, privatumo ir duomenų apsauga turi principinės reikšmės elektroninių sandorių kontekste dėl jų pobūdžio. Intelektinės nuosavybės apsauga elektroninėje komercijoje aktuali kaip ir tradicinėje civilinėje apyvartoje, tik elektroninėje komercijoje minėta problema yra aštresnė dėl ribotų kontrolės galimybių. Tačiau visus bendrųjų

¹⁷ Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas Nr. 258 “Dėl daiktų pardavimo ir paslaugų teikimo, kai sutartys sudaromos naudojant ryšio priemones, taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2001, Nr. 73-2583

¹⁸ Civilka M. Elektroninės komercijos teisiniai aspektai: bendrieji klausimai. Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto Informatikos teisės centras // <http://itc.vu.lt>; prisijungimo laikas: 2005-10-10 P.90.

tradicinės civilinės teisės principus, dėl elektroninių sandorių pobūdžio, sunku pritaikyti. Čia nepripažįstami valstybių teritorialumas, suverenitetas, todėl elektroninių sandorių reguliavimas tik nacionaliniu lygmeniu yra praktiškai neįmanomas. Dėl šios priežasties stengiamasi, bent jau pagrindinius principus, suderinti per tarptautinį teisės reguliavimo mechanizmą.

Pasaulinė prekybos organizacija (angl. *World Trade Organization, toliau – WTO*) 1998 metais parengė studiją “Elektroninė komercija ir Pasaulinės prekybos organizacijos vaidmuo”. Šiame dokumente pažymima svarbi WTO veiklos kryptis - ne sukurti naujų taisyklių rinkinį, reguliuojantį pasaulinę elektroninę rinką, o naudoti ir naujųjų informacinių technologijų poreikiams pritaikyti jau egzistuojančius ir veikiančius teisinius rėmus.¹⁹ Šitokiu būdu norima pabrėžti, kad elektroninės komercijos ir elektroninių sandorių reguliavime reikėtų remtis tradicinės teisės sukurtais principais bei metodais.

UNCITRAL Pavyzdiniame elektroninės komercijos įstatyme²⁰ taip pat yra įtvirtinti pamatiniai ir tiesiogiai elektronei komercijai bei elektroniams sandoriams taikomi principai. Bene aiškiausiai jie yra išskirti 2000 metais vykusioje 2-joje tarptautinėje mokslinėje praktinėje konferencijoje „Informacinė visuomenė '2000“:²¹

- Technologinio neutralumo principas, kuriuo siekama įtvirtinti nuostatą, kad nacionaliniai šalių teisės aktai būtų neutralūs toms technologijoms, kurios yra taikomos elektroninės komercijos srityje.
- Teisinis elektroninės dokumento formos pripažinimas. Šio principo tikslas - elektroninių sandorių formą prilyginti tradicinei rašytinei sandorio formai.
- Elektroninių duomenų pranešimų pripažinimo principas. Siekiama, kad elektroniniai pranešimai nebūtų diskriminuojami tradicinių pranešimų atžvilgiu.
- Elektroninių duomenų pranešimo, elektroninio parašo ir elektroninio dokumento originalo atitikimas bei įstatyminiams jų prilyginimas tradiciniam pranešimo, parašo bei dokumento originalui.
- Suteikimas elektroninio duomenų pranešimui įrodomosios galios. Valstybėms siūloma elektroninį duomenų pranešimą įteisinti kaip įrodymą, t.y. siekiama, kad elektroninis pranešimas nebūtų pripažįstamas netinkamu vien dėl jo sudarymo būdo.

¹⁹ Ten pat.

²⁰ UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment, UNCITRAL 1996, <http://www.uncitral.org/english/texts/electcom/ml-ecomm.htm> prisijungimo laikas: 2005-10-15

²¹ Petrauskas R., Čižna R., Štivilis D. International legal principles of e-commerce regulation. The Second International Scientific Practical Conference Information Society 2000 and League of Investors. – Vilnius, 2000, P. 127-129.

Šiame Pavyzdiniame įstatyme taip pat įtvirtintas mechanizmas, kuris turėtų užkirsti kelią sudaryti sutartis automatinų sistemų pagalba, t.y. be išankstinio abiejų sutarčių šalių įsikišimo. Beje, tai pat reiktų pažymėti, kad minėtame įstatyme pateiktas principų sąrašas nėra baigtinis.

Tuo tarpu Europos Sąjungoje buvo priimtos elektroninės komercijos, elektroninio parašo, vartotojų teisių apsaugos, elektroninius mokėjimus, elektroninio parašo ir kitas elektroninės komercijos sritis reglamentuojantys teisės aktai. Čia reiktų išskirti dvi pagrindines direktyvas, kuriose yra reglamentuojami elektroninės komercijos ir elektroninių sandorių principai, tai, visų pirma, Vartotojų teisių apsaugos, sudarant sutartis nuotoliniu būdu direktyva²². Šioje direktyvoje suformuoti principai reglamentuoja tarp šalių susiklostančius santykius sudarant elektroninę sutartį. Minėti principai nustato, kokią informaciją apie save turi pateikti pardavėjas, vartotojo teisė atšaukti sutartį, nustato, kada vartotojas turi gauti patvirtinimą apie sutarties sudarymą ir pan.. Kita Europos Sąjungai ir Lietuvai svarbi direktyva yra ES Elektroninės komercijos direktyva²³, kurioje nustatomi tokie elektroninės komercijos ir elektroninių sandorių principai:

- Visų pirma, yra apibrėžiamas elektroninės komercijos modelis „verslas – vartotojui“, kai paslaugos teikiamos vartotojui internetu momentiniu kompiuteriniu ryšiu tiesioginės kreipties (angl. *On-line*) režimu;
- Garantuojama vartotojų teisių apsauga, t.y. nurodoma, kokią informaciją elektroninių paslaugų teikėjas turi pateikti apie save bei teikiamas paslaugas ar prekes, pirkėjo teises ir pan.;
- Europos Sąjungos narės taip pat yra įpareigojamos įteisinti elektroninio sandorio formą;
- Nustatoma elektroninių paslaugų teikėjų, telekomunikacijų paslaugų teikėjų, elektroninės prekybos tarpininko atsakomybė;

Šie ir kiti elektroninės komercijos bei elektroninių sandorių teisės principai iš esmės tik papildo bendruosius sutarčių teisės principus, kurie yra pagrindas sudarant elektroninius sandorius, vykdamą jų pagrindu atsirandančias pareigas, bei realizuojant šalims savo teisėtus interesus.

²² Directive on the protection consumer rights in respect of distance contracts, 97/7/EC //

http://europa.eu.int/comm/consumers/policy/developments/dist_sell/dist01_en.pdf ; prisijungimo laikas: 2005-11-25.

²³ Europos parlamento ir Tarybos direktyva dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva). 2000 m. birželio 8 d., Nr 2000/31/EB

1.4 Elektroninės komercijos ir elektroninių sandorių šaltiniai

Elektroninės komercijos sparti plėtra paskatino susiformuoti naujus santykius, kurie susiformavo tarp elektroninės komercijos dalyvių. Sandoriai tapo sudaromi naujoje erdvėje bei įgavo naują formą. Šalims tapo svarbu žinoti, kokią teisinę reikšmę įgauna jų sudaryti sandoriai elektroninėje erdvėje.

Elektroninė komercija nėra visai naujas reiškinys, dėl kurio reiktų kurti visiškai atskirus altinius nuomoms įprastų tradicinės teisės šaltinių. Todėl daugelyje šalių, taip pat ir Lietuvoje yra prisilaikoma pozicijos, kad tradicinių sutarčių teisės šaltiniai turi tokią pat galią ir elektroninėje erdvėje susiformavusiems šalių teisiniams santykiams, o elektroninės komercijos teisės šaltiniais vadinami tik tokie altiniai, kuriuose reglamentuojami elektroninei komercijai ir elektroniniams sandoriams būdingi specifiniai klausimai.

1.4.1 Tarptautiniai teisės šaltiniai

Dėl savo eksteritorialaus pobūdžio, ypatinga reikšmę formuojant elektroninės komercijos teisės šaltinius įgauna tarptautinės organizacijos ir jų parengti tarptautiniai dokumentai, kurių pagrindu rengiami daugelio valstybių, tarp jų ir Lietuvos, nacionaliniai teisės aktai. Jau anksčiau buvo minėtos tokios tarptautinės organizacijos, kaip OECD, UNCITRAL, WTO ir pan. Taigi, remiantis rašytiniais elektroninės komercijos teisės šaltiniais, yra OECD konferencijų (1998 m. Otavoje, 1999 m. Paryžiuje ir keletas kitų žemesnio lygio konferencijų) pranešimai, taip pat tos organizacijos parengtos gairės ir įvairios rekomendacijos, skirtos santykiams, atsirandantiems tarp elektroninės komercijos dalyvių, reguliuoti: Gairės dėl Informacinių sistemų saugumo (1992 m.), Gairės dėl kriptografijos principų (1997 m.), Gairės dėl vartotojų teisių apsaugos elektroninės komercijos aplinkoje (1999 m.). Taip pat svarbią reikšmę turi OECD analitinė veikla elektroninės komercijos srityje, kasmet atliekami progreso tyrimai įvairiomis kryptimis, vertinama atskirų valstybių patirtis tam tikrose srityse, susijusiose su elektronine komercija, kiekvienais metais rengiamos ataskaitos. Tyrimų rezultatai leidžia tiksliau įvertinti kryptis, kuriomis formuojasi elektroninės komercijos reguliavimas ir leidžia daryti jam įtaką.

UNCITRAL, kaip Jungtinių Tautų Organizacijos padalinio, indėlis į elektroninės komercijos teisinį reguliavimą yra ypač svarbus. Šios Organizacijos tikslas – skatinti ir plėtoti tarptautinę prekybos teisės harmonizaciją ir unifikaciją. Šio tikslo siekiama ir elektroninės komercijos srityje. Pagrindinis pasiekimas yra 1996 metais priimtas UNCITRAL Pavyzdinis elektroninės komercijos įstatymas, taip pat 2001 metais Pavyzdinis elektroninio parašo įstatymas.

Šie teisės aktai yra rekomendacinio pobūdžio. Tai pat UNCITRAL 2001 m. gruodžio mėn. paskelbė Elektroninių sutarčių konvencijos projektą. Jame yra numatytos teisinės priemonės siekiant suteikti daugiau pasitikėjimo elektroniniais sandoriais, atsižvelgiant į sutarties laisvės ir alies autonomi kumo principus. Rengiant Konvencijos projektą, buvo atsižvelgta į keleto pasaulio kompanijų nuomonę ir poreikius - į monės juos iš sakė užpildydamos specialią anketą. Jos nurodė, kad į vairių šalių skirtinga elektroninius sandorius reglamentuojanti į statyminė bazė yra didžiausia elektroninės komercijos plėtros kliūtis ir būtina imtis veiksmų jai suvienodinti tarptautiniu mastu.²⁴

Tuo tarpu Europos Sąjungoje elektroninės komercijos teisės reguliavimo pagrindu tapo 1997 metais Europos Komisijos paskelbta Europos Elektroninės komercijos iniciatyva, kurios tikslas buvo paskatinti elektroninės komercijos plėtrą sukuriant jai teisinę bazę, kuri leistų panaikinti skirtumus ir kliūtis tarp valstybių narių nacionalinio elektroninės komercijos reguliavimo ir skatinti konkurencingumą šioje srityje.

Kitas programinis dokumentas – 2002 metų Europos Tarybos patvirtintas Veiksmų planas eEurope 2005, kuris yra orientuotas į dinamiškos verslo aplinkos, naujų verslo modelių kūrimą, modernias viešąsias paslaugas, teikiamas elektroniniu būdu, o taip pat elektroninės vyriausybės tobulinimą, elektroninio mokymosi, švietimo sistemų tobulinimą bei elektroninių sveikatos apsaugos ir priežiūros paslaugų sistemų kūrimą.²⁵

Europos Sąjungoje pagrindiniu teisės aktu, reguliuojančiu elektroninę komerciją, yra Elektroninės komercijos direktyva. Pagal Europos Sąjungos teisės galiojimo valstybėms narėms principus, direktyva yra privalomojo pobūdžio teisės aktas valstybėms narėms, ji yra inkorporuojama į valstybių narių nacionalinės teisės sistemas, priklausomai nuo kiekvienos valstybės pasirinktų formų ir būdų.

Atskirai yra reglamentuojami elektroninės komercijos aspektai, susiję su elektroniniais atsiskaitymais. Jie nepatenka į Elektroninės komercijos direktyvos reguliavimo sferą. Minėti klausimai Europos Sąjungoje yra reguliuojami atskiru teisės aktu, t.y. Europos komisijos 1997 m. liepos 30 d. rekomendacija „Dėl operacijų elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir jas išleidusių ir turinčių asmenų santykių“.²⁶

²⁴ Barengi S. Elektroninių sutarčių teisinė bazė – patikimumas verslui // <http://www.euroverslas.lt/?1388958858> ; prisijungimo laikas: 2005-11-10.

²⁵ eEurope 2005: An information society for all. COM (2002) 263 final. // http://www.europa.eu.int/information_society/europe/2002/news_library/documents/europe2005/europe2005_en.pdf ; prisijungimo laikas: 2005-10-29.

²⁶ Europos komisijos 1997 m. liepos 30 d. rekomendacija 97/489/EB „Dėl operacijų elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir jas išleidusių ir turinčių asmenų santykių“ <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=8995&Condition2=> ; prisijungimo laikas: 2005-11-02.

Teisės aktai, reglamentuojantys elektroninį parašą, taip pat reikšmingi elektroninės komercijos teisės reguliavime: kaip žinome, elektroniniai sandoriai susiję su šalių identifikavimu, o vienas iš sandorio šalių identifikavimo būdų, kaip ir tinkamas šalies valios išreiškimo sudaryti sandorį patvirtinimas, yra sandorio šalies elektroninis parašas. Europos Sąjungoje elektroninį parašą reglamentuoja Elektroninė komercijos direktyva, nustatanti tokius reikalavimus saugiam elektroniniam parašui, kaip galimybė identifikuoti pasirašiusį asmenį, susietumas su pasirašytojo duomenimis tokiu būdu, kad bet koks tų duomenų pakeitimas būtų pastebimas ir pan.²⁷

Taip pat Elektroninės komercijos ir elektroninio sandorio teisės šaltiniu yra elgesio kodeksai (angl. *codes of conduct*). Šis reguliavimo būdas darosi vis populiariesniu pasaulyje, kadangi elgesio kodeksai paprastai rengiami įvairių organizacijų, asociacijų ir atitinka jų atstovaujamo subjekto interesus. Minėti elgesio kodeksai taip pat yra įvardinti Elektroninės komercijos direktyvoje: verslo, profesinės ir vartotojų asociacijos ar organizacijos skatinamos rengti elgesio kodeksus Europos Sąjungos lygiu, užtikrinti jų prieinamumą nacionaliniu ir Europos sąjungos lygmeniu, pateikti vertinimus dėl tokių elgesio kodeksų ir tokos praktikai, ir pročiems ir papročiems, susijusiems su elektronine komercija. Vienas iš tokių elgesio kodekso pavyzdžių galėtų būti Better Business Bureau Tarybos parengtas interneto verslo praktikos kodeksas.²⁸

1.4.2 Lietuvos šaltiniai

Lietuvoje be tradicinių teisės šaltinių, tokių kaip Lietuvos Respublikos Konstitucija²⁹, Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas³⁰ ir pan., elektroninės komercijos ir elektroninių sandorių teisinius santykius reglamentuoja tokie pagrindiniai teisės aktai:

- Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas 2000 m. liepos 11 d.;
- Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas 1999 m. spalio 28 d.;
- Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymas 1994 m. lapkričio 10
- Tai pat Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2001 m. rugpjūčio 17 d. įsakymas Dėl daiktų pardavimo ir paslaugų teikimo, kai sutartys sudaromos naudojant ryšio priemones, taisyklių patvirtinimo.

²⁷ Europos parlamento ir Tarybos direktyva dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva), 2000 m., birželio 8 d., Nr 2000/31/EB <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=22359&Condition2=> // prisijungimo laikas: 2005-10-07.

²⁸ Better Business Bureau. Code of Online Business Practices (šios organizacijos tikslas yra skatinti sąžiningus ir garbingus verslo atstovų ir vartotojų santykius, įdiegti vartotojų patikėjimą ir prisidėti prie etiškos verslo aplinkos) <http://www.bbbonline.org/reliability/code/code.asp> // prisijungimo laikas: 2005-10-15.

²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

³⁰ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr.74.

- Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2002 m. balandžio 10 d. įsakymas Dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamento. Šios taisyklės praktiškai atkartoja Europos Sąjungos Komercijos direktyvoje įtvirtintas nuostatas;

Reiktų atkreipti dėmesį į tai kad 2001 metais Lietuvoje buvo parengtas Elektroninės prekybos įstatymo projektas, kurio tikslas buvo sureguliuoti santykius, atsirandančius tarp elektroninės komercijos dalyvių, tačiau vėliau minėto projekto nuspręsta atsisakyti bei projekte išdėstytas normas inkorporuoti į kitus teisės aktus.³¹ Tačiau dabar Vyriausybės pozicija šiuo klausimu vėl, atrodo, keičiasi: 2005 metų spalio 20 dieną Vyriausybės posėdyje pritarta Informacinės visuomenės paslaugų įstatymo projektui, kuriuo nustatytas informacinės visuomenės paslaugų reglamentavimas, atsižvelgiant į Europos Sąjungos poziciją dėl elektroninės komercijos. Rengiamo įstatymo tikslas – apibrėžti bei įtvirtinti visuomeninių santykių, susijusių su informacinės visuomenės paslaugomis, teisinio reguliavimo pagrindus. Įstatymo projektas turėtų užpildyti ir su informacinės visuomenės paslaugų teikimu susijusių santykių teisinio reguliavimo spragas. Įstatymo projekte nustatyti reikalavimai komercinei informacijai, taip pat komercinės informacijos pateikimo, užsakymo pateikimo, sutarčių sudarymo elektroninėmis priemonėmis reikalavimai, reglamentuota paslaugų teikėjų ir kitų, su informacinės visuomenės paslaugų teikimu susijusių, subjektų atsakomybė, ginčų tarp šalių sprendimo būdai.³²

Teismų praktika elektroninės komercijos teisiniame reguliavime yra svarbi dėl savo lankstumo ir galimybių sąlyginai greitai reaguoti į pokyčius, susijusius su informacinių technologijų vystymusi. Nors kontinentinėje teisėje teismų praktikai kaip teisės šaltiniui formaliai didelė reikšmė neteikiama, akivaizdu, kad būtent teismai gali įnešti didelį indėlį kuriant elektroninės komercijos teisę. Lietuvoje iš esmės galima išskirti dvi Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis, kuriose teismas padarė keletą reikšmingų išvadų:

- Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas 2000 m. gegužės 29 d. Ramūnas Beliackas v UAB „Sabina“ byloje konstatavo, kad rašytinis dokumentas, kuris yra

³¹ Lamanauskas T. Diskusija dėl e-Prekybos įstatymo projekto // <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0032514.pdf> // prisijungimo laikas: 2005-11-05; Žilinskas R. Challenges of the New Era: Legal Regulations in a Changing World in Lithuania. Baltic IT&T Review 2001, Nr. 2(21), P.48.

³² Informacinės visuomenės paslaugų įstatymo projektas. 2005, Nr. XP-867 // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=264038&Condition2=> ; prisijungimo laikas: 2005-10-29.

duomenų pranešimo formoje ir perduodamas telekomunikacijų tinklais, šios formos nepakeičia ir pripažintinas leistina įrodinėjimo priemonė³³;

- 2001 10 10 LR AT byloje II „Sėkmės sistemos“ v AB „Lietuvos telekomas“, UAB „Verslo sprendimai“ priimti kiti svarbūs sprendimai, susiję su spamming’u (nepageidaujamos komercinės informacijos siuntinėjimas dideliais kiekiais)³⁴.

Apibendrinant elektroninės komercijos ir elektroninių sandorių šaltinius, galima pasakyti, kad tiek Lietuva, tiek kitos valstybės stengiasi susiklostančius santykius elektroninėje erdvėje reguliuoti tradiciniais civilinės teisės ir sutarčių teisės normomis ir tik elektroninei komercijai būdingi specifiniai klausimai yra reglamentuojami specialiais teisės aktais.

1.5 Reikalavimai elektroniniam sandoriui

1.5.1 Šalių identifikavimas

Reikalavimai elektroninio sandorio šalims nėra skirtingi nuo reikalavimų tradicinėmis priemonėmis sudaryto sandorio šalims. Tačiau dėl elektroninėmis priemonėmis sudaryto sandorio specifikos kyla kita problema, tai sandorio šalių identifikavimas. Dažnai kyla klausimas, kaip identifikuoti elektroninėmis priemonėmis sudaryto sandorio šalis. Šiuo atveju yra išskiriami keli anonimiškumo lygiai:

- Kai sandoris sudaromas absoliučiai anonimiškai ir nėra jokios galimybės identifikuoti jo šalis;
- Kai sandoris sudaromas pasinaudojant tam tikru identifikatoriumi (ženklų, skaičių rinkiniai, PIN kodai ir pan.), arba trečiosios šalies pagalba, kuri, esant reikalui, suteiktų galimybę identifikuoti vieną ar abi sandorio šalis.³⁵

Su visiškai šalių anonimiškumo problema yra susiję kai kurie sandorio įgyvendinimo klausimai. Jeigu vadovautis bendrąja taisykle, tai sandoriai gali būti sudaryti nesilaikant jokios privalomosios formos, žinoma, su sąlyga, kad jie neprieštarauja imperatyviosioms tos valstybės įstatymo normoms. Todėl teoriškai, sudarant elektroninį sandorį, abiejų šalių valia gali būti išreikšta anonimiškai. Tačiau, pavyzdžiui, Lietuvos civilinis kodeksas numato, kad tokiu atveju, jei

³³ Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismo nutartis byloje Nr. 3K-3-619/2000 d. Ramūnas Beliackas v UAB „Sabina“ // <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=18657> ; prisijungimo laikas: 2005-11-11.

³⁴ Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo teismo nutartis byloje Nr. 3K-3-927/2001, „Žbudros individuali įmonė ‘Sėkmės sistemos’ v. AB ‘Lietuvos telekomas’, UAB ‘Lietuvos telekomo verslo sprendimai’“ // <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=11938> // prisijungimo laikas: 2005-11-11.

³⁵ Civilka M. Elektroninės komercijos teisiniai aspektai : bendrieji klausimai. Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto Informatikos teisės centras // <http://itc.vu.lt> ; prisijungimo laikas: 2005-10-10 P.103.

sandoris buvo sudarytas panaudojant telekomunikacijų galinius įrenginius, tai visais atvejais privalo būti pakankamai duomenų sandorio šalims nustatyti. Jei tokių duomenų nėra, šalys, kilus ginčui, negali remtis liudytojų parodymais sandorio sudarymo faktui įrodyti.³⁶ Esant tokiai situacijai, gali labai pasunkėti ar net tapti neįmanomas įgyvendinti civilinių teisių gynimo mechanizmas: tų teisių pripažinimas, padėties, buvusios iki teisės pažeidimo atkūrimas, šalies teisės pažeidžiantiems veiksmas kelio užkirtimas, civilinės atsakomybės dėl atsiradusios žalos klausimai ir pan.³⁷

Absoliučiam anonimiškumui kelią taip pat bando užkirsti 2000 metų Elektroninės komercijos direktyva. Minėtoje direktyvoje net keli straipsniai akcentuoja, kad valstybės narės turi užtikrinti, kad elektroninių paslaugų teikėjai paslaugų gavėjams ir kompetentingoms institucijoms padarytų lengvai, tiesiogiai ir nuolat pasiekiamą bent jau šią informaciją:

1. Paslaugos tiekėjo pavadinimą;
2. Geografinį adresą, kuriuo įsisteigęs paslaugos teikėjas;
3. Paslaugos tiekėjo rekvizitus, įskaitant jo elektroninio pašto adresą, kurie padėtų su juo greitai susisiekti ir tiesiogiai bei efektyviai bendrauti;
4. Jei paslaugos teikėjas užsiregistravęs įmonių ar panašiajame viešajame registre, įmonių registrą, į kurią paslaugų teikėjas yra įrašytas, ir jo registracijos numerį ar analogišką identifikavimo priemonę tame registre;
5. Jei veiklai taikoma leidimų schema, atitinkamos priežiūros institucijos rekvizitus;
6. Dėl reglamentuojamų profesijų:
 - bet kokią profesinę ar panašią instituciją, kurioje registruotas paslaugų teikėjas;
 - profesinį vardą ir valstybę narę, kurioje jis bus suteiktas;
 - nuorodą į valstybėje narėje, kurioje jis įsteigtas, taikomas profesinės taisyklės ir priemones jas pasiekti;
7. jei paslaugų teikėjas imasi veiklos, kuriai taikomas PVM, reikia pateikti PVM mokėtojo kodą.³⁸

Tačiau 2000 metų Elektroninė komercijos direktyva nenustato pareigos, kad valstybės narės užtikrintų, kad paslaugų gavėjai taip pat pateiktų panašaus pobūdžio informacijos. Todėl šiuo

³⁶ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr.74; 1.76 str. 2d.

³⁷ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr.74; 1.138 str.

³⁸ Europos parlamento ir Tarybos direktyva dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva), 2000 m., birželio 8 d., Nr 2000/31/EB, 5 straipsnis.

atveju galima preziumuoti, kad paslaugos gavėjo identifikavimo klausimas yra “užkraunamas” elektroninių paslaugų teikėjui ar trečiosioms šalims, į kurias galėtų kreiptis paslaugų teikėjas norėdamas identifikuoti kitą sandorio šalį.

1.5.2 Elektroninių sandorių forma

Viena aktualiausių problemų, kurią sukelia elektroninis sandoris, yra jo forma. Komeracinėje praktikoje yra įprasta, kad sandorio formos atžvilgiu yra taikomos trys reikalavimų grupės: visų pirma, tai reikalavimas, kad sandoris būtų sudarytas raštu (privaloma rašytinė forma Lietuvoje yra taikoma sandoriams tarp fizinių asmenų, kai sandorio suma sudarymo metu yra didesnė negu penki tūkstančiai litų, taikos sutartims, kilnojamojo daikto nuomos sutartims, kurios sudaromos ilgesniam nei vienerių metų terminui ir kt.³⁹), reikalavimas, kad sandoris būtų sudarytas privaloma notarine forma (tai, visų pirma, daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą perleidimo ir daiktinių teisių bei nekilnojamojo daikto suvaržymo sandoriai, vedybų sutartys ir kt.⁴⁰). Reikia taip pat pabrėžti, kad Lietuvos civiliniame kodekse pateikiamas, tiek rašytinių, tiek notarinių sandorių sąrašas nėra baigtinis. Įstatymas taip pat gali nustatyti tam tikros rūšies sandorių teisinę registraciją⁴¹. Tačiau, sandorio neįregistravimas, nėra pagrindas sandorį pripažinti negaliojančiu (nebent pačiame sandoryje numatyta, kad jis įsigalioja tik nuo sandorio įregistravimo momento); šiuo atveju, tokio sandorio neįregistravimas šalims užkerta galimybę panaudoti sandorio faktą prieš trečiuosius asmenis.⁴²

Sudarant elektroninį sandorį, kai sandorio pobūdis reikalauja rašytinės formos, pirmiausia kyla problema dėl elektroninio dokumento prilyginimo popieriniam variantui.

Kuriant ir įsigaliojus 1980 m Vienos konvencijai dėl tarptautinių prekių pirkimo-pardavimo sutarčių⁴³, dar nebuvo žinomos tokios ryšio priemonės, kaip internetas, elektroninis duomenų apsikeitimas, elektroninis paštas ir pan.. Tik minėtos Konvencijos 13 straipsnis pateikia nuorodą į teleksą ir telegramą, aiškiai prilygindama šias formas rašytinėms. Aiškinant Konvencijos 13 straipsnį plačiau, t.y. atsižvelgiant į šiandienines realijas ir moderniąsias technologijas, galima teigti, kad minėtas straipsnis apima ir visas kitas šiuolaikines elektronines komunikavimo bei duomenų apsikeitimo priemones (faksas, elektroninis paštas, ir pan.).

³⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74, 1.73 str. 1 d.

⁴⁰ ten pat 1.74 str. 1 d.

⁴¹ Kodeks civilny 1964, Art. 75(1) <http://isip.sejm.gov.pl/prawo/index.html> prisijungimo laikas: 2005-10-12

⁴² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74, 1.75 str. 1 d. ir 2 d.

⁴³ Vienos Konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių // Valstybės žinios 1995, Nr. 102-2283

1980 m. Vienos konvencijos dėl tarptautinių prekių pirkimo-pardavimo sutarčių nuostatos sandorio formai yra pakankamai liberalios. Konvencijos 11 straipsnis įtvirtina bendrą principą, kuris nereikalauja, kad pirkimo – pardavimo sutartis būtų sudaryta arba patvirtinta rašytine forma, arba atitiktų bet kokią kitą reikalavimą formos atžvilgiu. Tačiau jau kitame, Konvencijos 12 straipsnyje, yra įtvirtinta nuostata, kuri imperatyviai pabrėžia, kad bet kuri Konvencijos II dalies nuostata leidžianti, kad pirkimo – pardavimo sutartis, jos pakeitimas ar nutraukimas šalių susitarimu arba bet kokia oferta, akceptas ar kitoks ketinimo pasireiškimas būtų atliekami ne rašytine, o bet kokia kita forma, netaikoma, jei bent vienos iš šalių verslo vieta yra Susitariančioje valstybėje, kuri yra padariusi pareiškimą pagal 1980 m. Vienos konvencijos 96 straipsnį.⁴⁴ Tačiau tai neliečia vienašalių pareiškimų nutraukti sutartį, nei pareiškimų dėl kainos sumažinimo, padarytų pagal Konvencijos 50 straipsnio 1 punktą.

Elektroniniams sandoriams nediskriminacinis režimas įprastu būdu sudarytų sandorių atžvilgiu taip pat yra nustatytas Europos parlamento ir Tarybos direktyvoje dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (ES Elektroninės komercijos direktyvoje), kurios 34 punkte yra įtvirtinta nuostata, kad kiekviena valstybė narė, turi iš dalies pakeisti savo teisės aktus, kuriuose yra reikalavimų, kurie gali varžyti elektroninėmis priemonėmis sudaromų sutarčių naudojimą.⁴⁵ Šiais pakeitimais kiekviena valstybė narė turi siekti, kad elektroninėmis priemonėmis sudarytas sandoris turėtų teisinę galią. Jau anksčiau buvo rašyta, kad ES Elektroninės komercijos direktyvoje yra daroma išlyga dėl konkrečių sandorių rūšių, iš kurių su sandorio forma nesusiję apribojimai yra nustatyti šeimos ir paveldėjimo teisės reguliuojamoms sutartims, laidavimo ir kredito grąžinimo sutartims, t.y. valstybėms narėms paliekama teisė pačioms nustatyti, jog tam tikros sutartys negali būti sudaromos elektroninėmis priemonėmis, tarp jų laidavimo sutartys ir sutartys dėl kredito grąžinimo garantijos. Lietuvoje panaši išlyga formuluojama taip: elektroninėmis priemonėmis nesudaromos sutartys, kurioms civiliniame kodekse nustatyta notarinė forma bei kurioms įstatymais nustatyta privaloma teisinė registracija.⁴⁶ Taigi pastebime, kad nei dėl laidavimo sutarčių, nei dėl kreditų grąžinimo garantijos sutarčių išlyga Lietuvos teisės aktuose nėra daroma. Taip pat minėtoms sutartims nėra numatyta

⁴⁴ Ten pat, 96 str.: ‘Susitariančioji valstybė, kurios įstatymai reikalauja, kad pirkimo-pardavimo sutartys būtų sudaromos ar patvirtinamos rašytine forma, bet kuriuo metu pagal 12 straipsnį gali padaryti pareiškimą kad bet kuri šios Konvencijos 11 straipsnio, 29 straipsnio ar II dalies nuostata, leidžianti, kad pirkimo-pardavimo sutartis arba jos pakeitimas ar nutraukimas šalių susitarimu arba bet kokia oferta, akceptas ar kitoks ketinimo pasireiškimas būtų atliekamas ne rašytine, o bet kokia kita forma, netaikoma, jeigu bent vienos iš šalių verslo vieta yra toje valstybėje.’

⁴⁵ Europos parlamento ir Tarybos direktyva dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva), 2000 m., birželio 8 d., Nr 2000/31/EB

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Ūkio ministro įsakymas Dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų ypač elektroninės komercijos teikimo vidaus rinkoje reglamento patvirtinimo // Valstybės žinis 2002.Nr. 40-1517 11, 12 p.

nei notarinė forma, nei teisinė registracija, todėl galime drąsiai daryti išvadą, kad šios sutartys gali būti sudaromos elektroninėmis priemonėmis.

Tačiau, kaip matome, minėta prievolė panaikinti kliūtis naudotis elektroniniais sandoriais yra susijusi tik su kliūtimis, kurios atsiranda dėl teisinių reikalavimų, tačiau neapėmia technologinių kliūčių, kurios gali stabdyti elektroninių sandorių įgyvendinimo procesą.

Minėta direktyva palieka teisę pačioms valstybėms narėms nuspręsti kokius nustatyti bendrus ar specifinius sutarčių, kurias galima vykdyti elektroninėmis priemonėmis, teisinius reikalavimus. Lietuvoje minėta Direktyva yra inkorporuojama į 2002 metų LR Ūkio ministro įsakymą Dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamento patvirtinimo.

Daug dėmesio Elektroninio sandorio formai yra skiriama UNCITRAL Pavyzdiniame elektroninės komercijos įstatyme. Jos 5 straipsnis įtvirtina bendrą normą, kad duomenų pranešimas nepraranda teisinės galios, netampa negaliojančiu ar neįgyvendinamu vien dėl savo formos.⁴⁷ Taigi atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, sandoris, sudarytas elektroninėmis priemonėmis, yra tas pats sandoris kaip ir įprastu būdu sudarytasis, jei, priklausomai nuo reikalavimų, keliamų tokiam sandoriui ar jų rūšiai, jis patenkina reikalavimus rašytiniam dokumentui ir atitinka kitus UNICITRAL pavyzdiniame elektroninės komercijos įstatyme numatytus reikalavimus minėtų sandorių atžvilgiu.

Jau aukščiau buvo minėta, kad LR civilinis kodeksas numato atvejį, kad įstatymui reikalaujant sutarčiai rašytinės formos, ji gali būti sudaroma tiek surašant vieną šalių pasirašomą dokumentą, tiek apsiikeičiant raštais, telegramomis, telefonogramomis, telefakso pranešimais ar kitokiais telekomunikacijų galiniais įrenginiais perduodama informacija, jei yra užtikrinta teksto apsauga ir galima identifikuoti jį siuntusios šalies parašą.⁴⁸ Taigi, ši norma palieka atvirą kelią sudaryti sandorius elektroniniu būdu, nepažeidžiant įstatymų nustatytų reikalavimų dėl sandorio formos.

Tačiau čia galima tai pat pastebėti, kad LR Civilinis kodeksas nustato griežtesnius reikalavimus negu tradicinei rašytinei sandorio formai. Tiek LR Civilinio kodekso 1.73 str., tiek 6.192 str. yra nustatyti reikalavimai:

- Tai reikalavimas, kad sudarant sutartį elektronine forma būtų užtikrinta teksto apsauga;

⁴⁷ UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment. 1996.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74; 6.192 str.

- Bei reikalavimas, kad galima būtų identifikuoti šalies parašą.

Minėti reikalavimai nėra taikomi tradicinėse rašytiniuose sandoriuose, todėl šiuo atveju kyla klausimas ar apskritai galima elektroninius sandorius prilyginti paprastai rašytiniai sutarčiai. Tuo labiau, kad tiek notarinei formai, tiek sandoriams, kuriems reikalaujama teisinė registracija taip pat yra taikomi žymiai griežtesni reikalavimai. Atskiras elektroninių sandorių reglamentavimas, taip pat kelia abejones ar galima elektroninį sandorį prilyginti paprastai rašytinei formai, todėl peršasi tokia i vada, kad tai yra pradžia naujai bei savaranki kai sandorio formai.

Dėl elektroninės formos elektroninių mokėjimų srityje taip pat yra pasisakęs Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis teismas⁴⁹. Tačiau minėtas išaiškinimas, deja, neatneš naudos elektroninės bankininkystės plėtrai. Minėtu išaiškinimu LR Aukščiausiasis teismas konstatavo, kad žyminio mokesčio sumokėjimas internetu turi būti patvirtintas tos kredito įstaigos, kurios dėka elektroninis lėšų pervedimas buvo atliktas: “Pažymėtina, kad pagal Mokėjimų įstatymo 20 straipsnio 5 dalies 2 punktą finansinių operacijų atlikimo patvirtinimai, kuriuos naudotojai gali atsispausdinti, gali būti panaudojami kaip įrodymai tik kredito įstaigų ir elektroninės mokėjimo priemonės naudotojų tarpusavio santykiuose, tarp jų kilus ginčui dėl įvykusių operacijų, tačiau nėra tinkami duomenys, patvirtinantys žyminio mokesčio sumokėjimą. Dėl to ieškovas, vykdydamas CPK 135 straipsnio 2 dalies reikalavimą pateikti duomenis apie tai, kad žyminis mokestis sumokėtas, turi pateikti teismui šios finansinės operacijos atlikimą elektroniniu būdu patvirtinančius išvestinius (rašytinius) duomenis. Jais gali būti kredito įstaigos ieškovui išduoti dokumentai (pažymos, i ra ai, pakvitavimai ir pan.), kuriuose nurodyta atlikta operacija, sumokėta pinigų suma, mokėtojo ir gavėjo rekvizitai.”

Taigi vartotojai su tokiomis pat problemomis susiduria mokėdami mokestį daugumai šalies žinybinių organizacijų - savivaldybėms, pasų poskyriams, nes jos irgi nepripažįsta elektroninio mokėjimo, o tai stabdo visos elektroninės komercijos plėtrą.

1.6 Jurisdikcijos problemos

Elektroninei komercijai ir elektroniniams sandoriams jurisdikcijos nustatymas yra ypač aktualus, kadangi sandorių šalis dažniausiai ne tik kad nežino kurioje valstybėje yra paslaugų teikėjas, pardavėjas ar pirkėjas, bet taip pat nežino, kur kreiptis esant pažeistoms šalies teisėms ar kilus ginčui tarp šalių.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosjo teismo išaiškinimas. 2004 m. rugsėjo 23 d., Nr. A2-110 // <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=28531> ; prisijungimo laikas: 2005-11-05.

Vienas iš pagrindinių tarptautinių teisės aktų, kuris reglamentuoja jurisdikcijos nustatymą, yra 1968 metų Briuselio konvencija dėl teisingumo ir teismų sprendimų vykdymo civilinėse ir komercinėse bylose.⁵⁰ Elektroninei komercijai ir elektroniniams sandoriams aktualiausias teisės aktas yra 2000 metų gruodžio 22 dieną priimtas Tarybos reglamentas “Dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir įgyvendinimo”.⁵¹ Minėto reglamento 5 straipsnis nustato, kad asmuo, turintis nuolatinę gyvenamąją vietą vienoje Valstybėje narėje, gali būti paduotas į kitos valstybės narės kompetetingus teismus:

1. (a) Sutartinėse prievolėse – įsipareigojimų vykdymo vietos teismuose;

(b) Įsipareigojimų vykdymo vieta, jei kitaip nenumatyta sutartyje, bus laikoma:

- Prekių pardavimo atveju – vieta Valstybėje narėje, kur, pagal sutartį, prekės buvo arba turėjo būti pristatytos;
- Paslaugų teikimo atveju – vieta Valstybėje narėje, kur, pagal sutartį, paslaugos buvo suteiktos arba turėjo būti suteiktos;

(c) Jei (b) dalis negali būti pritaikyta, taikoma (a) dalis;

5. Dėl ginčo, kylančio iš filialo, atstovybės, agentūros ar nuolatinės buveinės veiklos – tokio filialo, atstovybės, agentūros ar nuolatinės buveinės įsteigimo valstybės teismuose.

io Reglamento 15-17 straipsniai reglamentuoja sudaromų sutarčių jurisdikciją. 15 straipsnis nustato, kad vartotojo, kuris veikia ne savo profesinės ar komercinės, prekybinės veiklos srityje, sudaromų sandorių jurisdikcija bus nustatoma aukščiau minėto 5 straipsnio 4 ir 5 punktų, jei:

- Tai yra prekių pirkimo išsimokėtinai sutartis;
- Tai yra sutartis dėl paskolos, grąžintinos dalimis ar dėl bet kokios kitos formos kredito, kurio paskirtis – prekių įsigijimo kreditavimas;
- Visais kitais atvejais, jeigu sutartis buvo sudaryta su asmeniu, kurio vykdoma komercinė ar profesinė veikla yra bet kuriais būdais nukreipta į vartotojo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę, ir jei sutartis yra susijusi su tokia veikla.

Reglamento 16 straipsnis suteikia teisę vartotojui pradėti teismines procedūras prieš kitą sutarties šalį arba jos nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teismuose, arba savo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teismuose. Kitos sutarties šalies teisminės procedūros prieš

⁵⁰ EC Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgements in Civil and Commercial Matters. Brussels 1968. // <http://www.jus.uio.no/lm/ec.jurisdiction.enforcement.judgements.civil.commercial.matters.convention.brussels.1968/doc.html> ; prisijungimo laikas: 2005-11-01.

⁵¹ Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgements in civil and commercial matters // <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=Celex:32001R0044:EN:HTML> ; prisijungimo laikas: 2005-11-01.

naudotoją gali būti inicijuotos tik naudotojo nuolatinės gyvenamosios vietos teismuose. Tuo tarpu, minėto Reglamento 17 straipsnis leidžia nukrypti nuo aukščiau nustatytų taisyklių tik susitarimu, kuris:

- Sudaromas po ginčo atsiradimo;
- Į galima naudotoją kreiptis į kitus teismus, nei nustatyta šio Skyriaus nuostatomis;
- Sudaromas tarp naudotojo ir kitos šalies, kurios abi sutarties sudarymo metu nuolat gyvena toje pačioje valstybėje narėje, ir kurios savo valia jurisdikciją suteikia tos valstybės kompetentingiems teismams, su sąlyga, kad toks susitarimas neprieštaruja tokios valstybės įstatymams.

Tuo tarpu, Elektroninės komercijos direktyvoje nėra nustatoma teismų jurisdikcija, tačiau yra nustatomos bendros taisyklės, kuriomis remiantis turėtų būti nustatoma elektroninių paslaugų teikėjo įsisteigimo vieta. Tik čia vieta, remiantis Direktyva, turėtų būti nustatoma vadovaujantis Teisingumo Teismo precedento teise, pagal kurią įsisteigimo sąvoka apima faktinį ekonominės veiklos vykdymą neribotą laiką turint nuolatinę buveinę; minėtas reikalavimas taip pat turėtų būti taikomas, kai įmonė įsteigiama tam tikram laikotarpiui. Tuo tarpu įmonės, kuri teikia paslaugas interneto svetainėse, buveinė yra ta vieta, kur ji verčiasi ekonomine veikla. Kadangi dažniausiai sunku nustatyti ta vietą, kurioje saugoma interneto svetainę palaikanti techninė įranga, tam, kad užtikrinti naudotojams galimybę ginti savo teisėtus interesus, Elektroninės komercijos direktyvos preambulėje buvo įtvirtintas principas, kuriuo remiantis buveine negalima laikyti tos vietos, kurioje saugoma interneto svetainę palaikanti techninė įranga ar ta vieta, kurioje galima pasiekti interneto svetainę.⁵²

Elektroninės komercijos direktyvoje taip pat yra įtvirtintas principas, kad tais atvejais, kai paslaugų teikėjas turi kelias buveines yra svarbu nustatyti, kurioje buveinėje teikiama konkreti elektroninė paslauga. Tais atvejais, kai sunku nustatyti, kurioje iš kelių buveinių teikiama ši paslauga, yra preziumuojama, kad buveinė yra ta vieta, kurioje yra paslaugų teikėjo veiklos, susijusios su šia konkrečia elektronine paslauga, centras.⁵³

Galiojantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas⁵⁴ įtvirtina tik bendruosius teisingumo principus pagal kuriuos naudotojas turi kreiptis į atsakovo buveinės vietos teismą. Ieškiniai, susiję su juridinio asmens filialo veikla, gali būti taip pat pareiškiama pagal filialo

⁵² Europos parlamento ir Tarybos direktyva dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva). 2000 m., birželio 8 d., Nr 2000/31/EB, 19 punktas.

⁵³ Ten pat.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas// Valstybės žinios. 2002, Nr. 36.

buveinę (LR CPK 30 str. 3d.) arba, jei sutartyse yra nustatyta įvykdymo vieta, ieškinį vartotojas gali pareikšti pagal įvykdymo vietą (LR CPK 30 str. 9d.). Tam, kad vartotojui būtų lengviau apginti pažeistas savo teises, buvo įtvirtinta dar viena norma, kuria remiantis, vartotojas ieškinį dėl vartojimo sutarčių turi teisę pareikšti pagal savo gyvenamąją vietą (LR CPK 30 str. 11d.). Tai vartotojui turėtų palengvinti savo teisių gynimą, ypač tais atvejais, kai yra sudaromi elektroniniai sandoriai su elektroninių paslaugų teikėjais.

Tai, kad vartojimo sutarties šalys yra pasirinkusios taikytiną teisę, neatima iš teismo teisės taikyti imperatyvią vartotojo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisę – ši taisyklė yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse⁵⁵. Tačiau, kad šią normą pritaikyti, ji turi atitikti tam tikras sąlygas:

- Vartojimo sutartis turėjo būti sudaryta vartotojo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje pagal specialią ofertą ar reklamą toje šalyje;
- Vartotojas buvo kitos sutarties paskatintas vykti į užsienio valstybę sudaryti sutarties;
- Kita šalis ar jos atstovas gavo užsakymą iš vartotojo šios nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje.

Tais atvejais, kai elektroninio sandorio šalys nepasirinko taikytinos teisės, taikoma valstybės, kurioje yra vartotojo nuolatinė gyvenamoji vieta, teisė.⁵⁶

Apibendrinant galima pasakyti, kad elektroninėje komercijoje jurisdikcijos klausimas tampa ypač aktualus, kai minėti santykiai susiklosto šalims esant skirtingose valstybėse. Tai itin svarbu tais atvejais, kai paslaugos teikėjas įsisteigimui pasirenka kitos valstybės teritoriją siekdamas išvengti įstatymų, kurie būtų jam taikomi tuo atveju, jei jis būtų įsisteigęs valstybėje, kurioje jis faktiškai vykdo savo veiklą.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 1.39 str. 2d.

⁵⁶ Ten pat, 1.39 str. 3d.

II. ATSKIRŲ ELEKTRONINIŲ SANDORIŲ TURINYS

2.1. Elektroninės bankininkystės ir elektroninių aukcionų sandorių turinys

Šiuo metu labiausiai paplitusios elektroninių sandorių rūšys, tai prisijungimo sutartys. Tokio pobūdžio sutarčių ypatumas lyginant su sutartimi sudaryta po šalių tarpusavio derybų, yra tas, kad prisijungiančioji pusė daugeliu atvejų neturi galimybės veikti sutarties sąlygų, ir dėl to, sudarant šios rūšies sandorius, lemiamą reikšmę turi sąlygas parengusios šalies pareiga užtikrinti prisijungiančiai šaliai galimybę tinkamai susipažinti su jos sąlygomis.

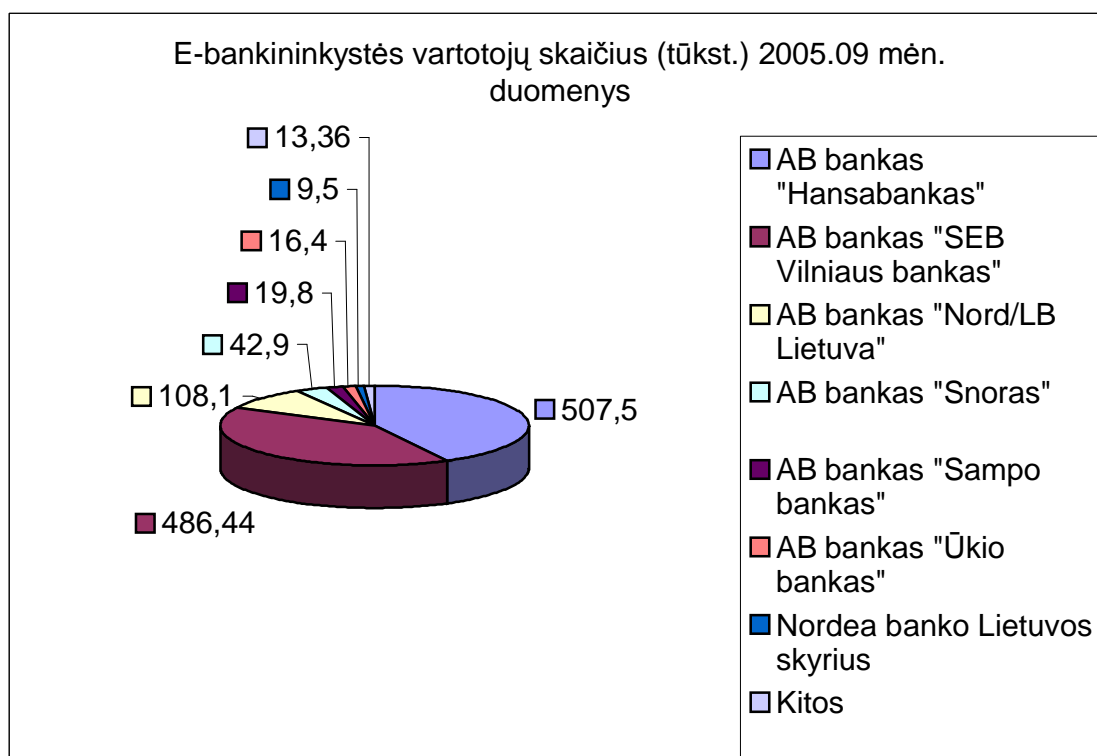
Bene labiausiai šiandieną Lietuvoje yra paplitę elektroniniai sandoriai, sudaromi naudojantis elektroninės bankininkystės paslaugomis. Elektroniniai sandoriai tarp pačių bankų jau yra sudaromi pakankamai seniai, tiesa, tik uždaruose tinkluose, funkcionuojančiuose daugiausia EDI pagalba, ir prieinamuose tik ribotam vartotojų skaičiui. Dėka interneto, atsirado naujos galimybės pasiekti eilinį vartotoją ir pasiūlyti jam teikti elektroninės bankininkystės paslaugas.

Remiantis Lietuvos banko duomenimis, šiandien Lietuvoje veikia 10 Lietuvos banko licenciją turinčių komercinių bankų, 2 užsienio bankų skyriai, 4 užsienio bankų atstovybės.⁵⁷ Visi 10 Lietuvoje veikiantys bankai, abu užsienio bankų skyriai, bei dalis atstovybių teikia finansines paslaugas elektroninėmis priemonėmis. Minėtos paslaugos neapsiriboja vien internetu teikiamomis paslaugomis. Finansinės paslaugos siūlomos ir tokiais elektroniniais kanalais kaip fiksuotas telefono ryšys bei mobilusis telefono ryšys. 2005 metų rugsėjo mėnesio duomenimis Lietuvoje elektroninės bankininkystės paslaugomis galėjo naudotis 1,204 mln. vartotojų - 41,9 proc. Daugiau, nei tuo pačiu laikotarpiu pernai. Daugiausia elektroninės bankininkystės vartotojų turėjo AB bankas "Hansabankas", o antroji vieta atiteko AB bankui „SEB Vilniaus bankui“.⁵⁸

1 lentelė:

⁵⁷Lietuvos bankas. Statistika // <http://www.lb.lt/lt/istaigos/index.htm> ; prisijungimo laikas: 2005-10-31.

⁵⁸Lietuvoje – 1,2 mln. interneto bankininkystės vartotojų 2005 // <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=7755186> ; prisijungimo laikas 2005-10-25.

Sutartys dėl elektroninių sandorių teikimo dažniausiai sudaromos mums į prastu būdu, t.y. pasirašant paprastą rašytinį dokumentą (pvz. Lietuvoje, Latvijoje, Rusijoje). Tuo tarpu, sutarčių dėl elektroninių banko paslaugų teikimo internete sudarymas dar nėra toks populiarus kaip tradicinis rašytinių sutarčių sudarymas, arba bent jau tarpiniai tokių sutarčių sudarymo variantai, kai registracijos forma pildoma internetiniame banko tinklapyje, tačiau gali būti reikalingas naudotojo registracijos patvirtinimas telefonu. Kaip tipinį elektroninės sutarties, sudarytos internetu, pavyzdį galima būtų pateikti pirmąjį tik internete veikiančio Didžiosios Britanijos banką "Egg"⁵⁹. Norėdami pasinaudoti "Egg Pay" paslauga, vartotojai turi išsiųsti el. pašto žinutę, kurioje nurodo sąskaitos numerį bei du klausimus, į kuriuos atsakymus žino tik klientas. Bankas el. paštu atsiunčia atsakymą su nuoroda į "Egg" puslapį, kuriame vartotojas turi atsakyti į vieną iš klausimų bei adresato sąskaitą. Kitas pavyzdys yra JAV City Bank, jame yra siūlomos dvi galimybes tapti registruotu *Online Banking* paslaugų naudotoju., t.y. užpildyti registracijos formą internete arba

⁵⁹ Didžiosios Britanijos banko "Egg" elektroninės bankininkystės sutarties sąlygos // http://new.egg.com/visitor/0,,3_45806--View_771,00.html; prisijungimo laikas: 2005-10-31.

registruotis telefonu.⁶⁰ Tuo tarpu Lietuvoje sutartys dėl elektroninio banko paslaugų sudaromos tik bankų skyriuose pasirašant tradicinę rašytinę sutartį.

Kita sfera, kur elektroniniai sandoriai taip pat į gauna vis didesnę reikšmę, yra į vairiausio pobūdžio elektroniniai aukcionai. Juose yra siūlomas pakankamai platus prekių pasirinkimas, pradedant kolekcionuojamomis prekėmis (monetos, pašto ženklai, antikiniai dirbiniai ir pan.) ir baigiant plataus vartojimo prekėmis, pavyzdžiui bilietai, kompiuterinė įranga, knygos ir pan..

Kiekvienas elektroninis aukcionas turi informacinį tinklapį, leidžiantį potencialiems klientams susipažinti su pagrindinėmis aukciono darbo taisyklėmis ir išsiaiškinti pagrindinius reikalavimus, pateikiamus elektroninių varžytynių dalyvių kompiuteriams, taip pat peržiūrėti atsakymus į jiems rūpimus klausimus. Elektroniniame aukcione, kaip ir paprastuose aukcionuose, norėdami parduoti prekę ar paslaugą, dalyviai naudojami aukciono principu, tačiau visą darbą už juos atlieka kompiuterinė technika.

Norint dalyvauti aukcionuose, reikia tapti vienu iš aukciono www.ebay.com, www.aukcionas.com) klientu ir pateikti pardavimui savo prekę arba pareikšti norą įsigyti konkrečią prekę. Po registravimo procedūros vartotojas pasirenka ar paskelbti savo aukcioną ar prisijungti prie jau veikiančio aukciono. Labiausiai paplitusi registracijos forma yra, kai vartotojas registruojasi internetu, t.y. jis privalo užpildyti elektroninę formą. Užsiregistravus vartotojui yra atsiunčiamas slaptažodis, suteikiantis galimybę naudotis aukciono paslaugomis.⁶¹

Yra išskiriamos tokios elektroninių aukcionų rūšys:⁶²

- Didžiosios Britanijos aukcionas: aukciono rūšis, kai pardavėjas nustato minimalią sumą, kurią nori gauti už prekę, o kai tik pasiūloma aukščiausia kaina, varžytinės baigiasi;
- Olandiškas aukcionas prasideda pasiūlius aukščiausią kainą, kuri mažinama tol, kol atsiranda pirkėjas;
- "Tamsiame" aukcione (neakivaizdiniame) visi pirkėjai pateikia savo pasiūlymus vienu ir tuo pačiu metu ir daiktas parduodamas tam, kas pasiūlė aukščiausią kainą.

⁶⁰City Bank Online user agreement // https://web-ao.da-us.citibank.com/cgi-bin/citifi/scripts/ao_online/create_your_account.jsp?BV_UseBVCookie=yes&instanceName=WaysToApply&fixupType=1&app=AO&M=S&BV_UseBVCookie=yes prisijungimo laikas: 2005-10-31.

⁶¹ Aukcionas.com internetinė svetainė <http://www.aukcionas.com/> prisijungimo laikas: 2005-11-05

⁶² J.Bagdanavičius, P.Stankevičius, L.Lukoševičius. Ekonomikos terminai ir sąvokos. Vilniaus pedagoginis universitetas, 1999 // http://www.rimutija.com/New_Folder/EK_ZOD.PDF ; prisijungimo laikas: 2005-11-05.

Bene sėkmingiausiu ligšioliniu elektroninės prekyvietės pavyzdžiu galima laikyti internetinį aukcioną “Ebay”⁶³, kuris, analitikų teigimu, praktiškai tapo pasauliniu aukcioninių prekių rinkos lyderiu. Lietuvoje vienas iš pirmaujančių internetinių aukcionų yra www.aukcionas.com.

Kalbant apie elektroninės bankininkystės paslaugas ir apie internetinį aukcioną, kaip aktualiausius klausimus galima būtų išskirti minėtų paslaugų naudotojų identifikavimą, jų sudaromų sutarčių su paslaugų teikėjais sąlygų pakeitimas, sutarčių nutraukimas, bei abiejų šalių atsakomybė ir jos ribos. Toliau darbe bus nagrinėjami atskiri sandoriai tiek elektroninės bankininkystės, tiek elektroninių aukcionų sferoje.

2.2 Elektroninę bankininkystę ir elektroninius aukcionus reglamentuojantys Lietuvos teisės aktai

Elektroninės bankininkystės paslaugos tai pat yra laikomos elektroninės komercijos dalimi, kurios pagrindinius aspektus reglamentuoja Lietuvos Respublikos Ūkio ministro įsakymas Dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamento patvirtinimo,⁶⁴ tačiau detaliau tarp šalių susiklostančius santykius Lietuvoje nustato Lietuvos Respublikos Mokėjimų įstatymas,⁶⁵ kuris reguliuoja susiklostančius santykius tarp kredito įstaigos ir kliento, atsirandančius atliekant mokėjimus, identifikuojant klientą, nustatant mokėjimų tvarką, šalių atsakomybę ir pan.

Šiek tiek kitaip yra su teisės aktais, reglamentuojančiais elektroninius aukcionus Lietuvoje. Be aukščiau minėto Lietuvos Respublikos Ūkio ministro įsakymo “Dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamento patvirtinimo”, šiems santykiams tai pat galima pritaikyti kitą Ūkio ministro įsakymą “Dėl daiktų pardavimo ir paslaugų teikimo, kai sutartys sudaromos naudojant ryšio priemones, taisyklių patvirtinimo”.⁶⁶ Čia reikia atkreipti dėmesį į tai, kad minėtas teisės aktas nėra taikomas, kai prekė įsigyjama aukciono būdu, t.y. nustatyta išimtis sutartims, kurios yra sudaromos aukciono būdu. Kadangi toliau bus nagrinėjami santykiai, atsirandantys tarp pirkėjų ir pardavėjų iš vienos pusės bei elektroninio aukciono organizatoriaus iš kitos pusės, todėl, šiuo atveju, minėta išimtis nėra aktuali.

⁶³ Ebay internetinis aukcionas// <http://www.ebay.com>; prisijungimo laikas: 2005-11-05.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Ūkio ministro įsakymas Dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamento patvirtinimo // Valstybės žinios 2002. Nr. 40-1517.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 61-2753.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Ūkio ministro įsakymas Dėl daiktų pardavimo ir paslaugų teikimo, kai sutartys sudaromos naudojant ryšio priemones, taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios 2001, Nr. 73-2583.

Tiek elektroninės bankininkystės, tiek elektroninių aukcionų paslaugų sutartims taip pat yra aktualus Vartotojų teisių gynimo įstatymas⁶⁷, kuris gina labiausiai pažeidžiamos šalies, t.y. paslaugų gavėjo teisėtus interesus.

2.3 Elektroninės bankininkystės ir elektroninių aukcionų šalių identifikavimas

Kiekvienas bankas tam, kad jo elektroninių paslaugų gavėjas būtų tinkamai identifikuotas jam prisijungiant prie elektroninio banko, naudoja atitinkamus identifikavimo mechanizmus. Sudarant elektroninių banko paslaugų teikimo sutartį, vartotojui yra suteikiami atpažinimo kodai ir/arba slaptažodžiai, užtikrinantys pradinę varotojo identifikaciją.⁶⁸ Jei yra naudojamas banku telefonu arba mobiliuoju banku, pradiniam naudotojo identifikavimui naudojamas arba telefono numeris, arba banko suteiktas ID (pvz.: Hansabanko “Mobilus bankas”, Snoro “GSM-bankas” ir kt.). Paslaugų naudotojas, norėdamas mobiliuoju telefonu atlikti įvairias bankines operacijas, turi prieš tai atvykti į minėtą banką bei užpildyti atitinkamos formos blanką (taikoma ir tais atvejais, kai pasikeičia vartotojo telefono numeris). Aktyvuoti mobilią banką vartotojas taip pat gali ir tuo atveju, jei prieš tai yra pasirašęs su banku elektroninių paslaugų teikimo sutartį, jam paprasčiausiai užtenka per internetinį banką aktyvuoti šią paslaugą.⁶⁹

Antroji elektroninių paslaugų naudotojų identifikavimo pakopa: klientui banko suteikiama slaptažodžių kortelė, kurioje nurodomas atitinkamas skaičius kodų kombinacijų (pvz.: Hansabanko kortelėje jų yra 24, Nordea banko “Solo” kortelėje net 80), arba suteikiamas skaitmeninis slaptažodžių generatorius (juos suteikia AB “Hansabankas”, AB “SEB Vilniaus bankas”, AB “Parex bankas” ir kt.).

Šiek tiek skirtingai paslaugų gavėjo identifikavimas yra atliekamas internetiniuose aukcionuose. Norint naudotis aukciono paslaugomis internete, nereikia atskirai vykti į aukciono paslaugas teikiančios įmonės atstovybę ir pan., bei ten pasirašinėti internetinio aukciono paslaugų teikimo sutartį. Visos procedūros yra atliekamos interneto pagalba, t.y. būsimas paslaugos gavėjas turi užpildyti atitinkamos formos registracijos lentelę:⁷⁰ registracija susideda iš 3 etapų:

⁶⁷ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymas // Valstybės žinios 1994, Nr. 94-1833

⁶⁸ AB bankas “Hansabankas” Elektroninių paslaugų teikimo sutarties, 6.1 punktas

⁶⁹ AB bankas “Hansabankas” Elektroninių paslaugų teikimo sutarties, 6.5 punktas

⁷⁰ Ebay internetinio aukciono registracija //

https://scgi.ebay.com/ws/eBayISAPI.dll?RegisterEnterInfo&siteid=0&co_partnerid=2&usage=0&ru=default&raflid=0&encRaflid=default prisijungimo laikas: 2005-11-05

- naudotojo asmeninės informacijos pateikimas (gyvenamoji vieta, kontaktiniai telefonai, elektroninis paštas ir pan.);
- antrajame etape naudotojas pasirenka slaptažodį ir vartotojo vardą, kurį naudos prisijungdamas prie aukciono;
- naudotojas gauna nuorodą elektroniniu paštu, kurios pagalba turi patvirtinti savo registraciją.

Panaši sistema taip pat yra įdiegta lietuviškame aukciono internetiniame puslapyje. Naudotojas taip pat turi užpildyti atitinkamą registracijos formą, tačiau, skirtingai nuo aukščiau paminėto būdo, vietoj vartotojo vardo ir slaptažodžio čia yra naudojamas naudotojo elektroninis paštas ir slaptažodis, taip pat nereikalaujama patvirtinti savo registracijos gautos nuorodos elektroniniu paštu⁷¹. Taip pat lietuviškame aukciono variante, norint tapti pardavėju, yra privalomas papildomas registravimas, kuris praktiškai nesiskiria nuo pradinio.⁷²

Atskiras naudotojų identifikavimas yra atliekamas dalyvaujant konkrečiame aukcione. Šiuo atveju, be naudotojo vardo ir slaptažodžio, kurie naudojami prisijungiant prie internetinės aukciono sistemos, taip pat reikalaujama pateikti informaciją apie banko sąskaitą arba informaciją apie kreditinę ir/ar debetinę kortelę.⁷³ Kiekvieną siūlomą kainą naudotojas turi patvirtinti aukščiau minėta identifikavimo sistema (arba jei naudojama programinė įranga, kuri automatiškai kelia kainą iki tam tikros sumos, tada turi būti patvirtinta aukščiausia kainos riba). Beje, analizuojant Lietuvos aukciono svetaines, šio etapo nepavyko rasti. Tiek www.aukcionas.com, tiek www.omnitel.net/aukcionai/ minėtas naudotojo identifikavimo etapas nėra numatytas, juose užtenka tik pradinės registracijos tampa elektroninio aukciono paslaugų vartotoju. Naudotojui, norinčiam dalyvauti konkrečiame aukcione, pakanka įvesti savo vartotojo vardą arba elektroninio pašto adresą bei slaptažodį.

Naudotojo identifikavimo reikšmė yra įtvirtinta visų Lietuvoje teikiančių elektroninės bankininkystės paslaugas bankų sutartyse. Jose siekiama pabrėžti, kad naudotojui suteiktos saugumo ir atpažinimo priemonės turi tokią pačią juridinę galią kaip ir naudotojo paprastas rašytinis parašas. Bene aiškiausiai naudotojo identifikavimo reikšmę yra suformuluota AB banko "Hansabankas" elektroninių paslaugų teikimo sutartyje: "Naudotojo Tapatybės patvirtinimo priemonės turi tokią pačią juridinę galią kaip ir Naudotojo, Sutartimi įgalinto Kliento atstovo,

⁷¹ Aukcionas.com taisyklės <http://www.aukcionas.com/reg.php> prisijungimo laikas: 2005-11-05

⁷² Ten pat

⁷³ Yahoo internetinio aukciono registracija <http://help.yahoo.com/help/us/auct/abid/abid-01.html> prisijungimo laikas: 2005-11-05

parašas. Klientas ir/arba Naudotojas neturi teisės ginčyti Banko įvykdytos operacijos arba sudarytos sutarties, jeigu nurodymą, vadovaudamasis Sutartimi pateikė arba sutartį sudarė Naudotojas, kurį bankas identifikavo pagal Tapatybės patvirtinimo priemones.”⁷⁴ bei AB banko “Nordea Lietuva” elektroninių paslaugų sutartyje: “Šalys pripažįsta, kad identifikavimo duomenų panaudojimas tuo būdu, kuris yra reikalaujamas teikiant Solo paslaugas, yra laikomas Kliento – įmonės – atstovo parašu ir įmonės antspaudu, o internetiniu būdu suformuotas ir perduotas nurodymas, pavedimas, paraiška, operacija, sandoris, sudaryta sutartis ir kiti pareikšimai ar pranešimai [...], panaudojus identifikavimo duomenis, turi tokią pat teisinę galią kaip ir rašytinis dokumentas, pasirašytas Kliento ar jo teisėto atstovo bei patvirtintas įmonės antspaudu. Visi nurodymai ir sandoriai pateikti po to, kai buvo įvesti Kliento identifikavimo duomenys tuo būdu, kuris yra reikalaujamas teikiant Solo paslaugas, yra privalomi Klientui ir laikomi Kliento atliktais.”⁷⁵

Iš minėtų sutarčių sąlygų galima daryti išvadą, kad naudotojas sutinka, kad jo, kaip vartotojo identifikavimas, laikantis visų banko nustatytų reikalavimų yra tinkama saugumo procedūra, užtikrinanti bet kokio pavedimo, nurodymo ar kokio kito elektroninio sandorio autentiškumą. Taigi, remiantis šia išvada, galima teigti, kad naudotojas įgalioja banką atlikti atitinkamus veiksmus ir sutinka įsipareigoti pagal kiekvieną sandorį, nepriklausomai nuo to, ar jį sudaręs asmuo buvo įgaliojamas ar ne, sudarytą naudotojo vardu ir priimta banko tinkamai laikantis saugumo procedūrų.

Naudotojo identifikavimas banko elektroninėje paslaugų sistemoje, suteikia galimybę naudotojui atlikti atitinkamus elektroninius sandorius. Įvairaus pobūdžio bankinių operacijų atlikimas priklauso nuo paslaugų gavėjo turimo ir/ar naudojamo saugumo ir atpažinimo priemonių.

Paslaugų, teikiamų elektroniniais kanalais, apribojimai tiesiogiai susiję su pačiu elektroniniu kanalu, kuriuo ji teikiama, pavyzdžiui fiksuoto ryšio telefonu galima sužinoti sąskaitų likučius ir paskutines atliktas operacijas bei pervesti pinigus pasirinktiems gavėjams. Naudojantis mobiliuoju banku (SMS žinutėmis), teikiamų banko paslaugų ratas dar siauresnis – praktiškai apsiribojama tik informacijos teikimu apie sąskaitų likučius, keletą paskutinių iš sąskaitos nurašytų/pervestų sumų ataskaitos, valiutų kursus ir pan..⁷⁶

Tuo tarpu, naudojantis internetine bankininkyste bei naudojant tokias saugumo ir identifikavimo priemones, kaip slaptažodžių kortelės bei skaitmeninių kodų generatoriai, teikiamų

⁷⁴ AB bankas “Hansabankas” Elektroninių paslaugų teikimo sutartis, 6.8 punktas

⁷⁵ AB bankas “Nordea” Elektroninių paslaugų teikimo sutartis, 3.3 punktas

⁷⁶ AB banko “SEB Vilniaus bankas” Paslaugų internetų taisyklės www.seb.lt/lt/wcp/ prisijungimo laikas: 2005-11-06

paslaugų spektras yra žymiai platesnis. Naudotojas gali gauti ne tik informacijos apie jo sąskaitose atliktas bankines operacijas ar lėšų likučius sąskaitose, bet taip pat gali sudaryti su banku elektronines sutartis dėl indėlių, sutartis dėl aukščiau minėto elektroninių paslaugų teikimo mobiliuoju ryšiu, keisti kai kurias tarp banko ir naudotojo sudarytų sutarčių sąlygas (pvz.: AB banko “Hansabankas” elektroninė indėlio sutartis, kurioje naudotojas gali vienašališkai nutraukti indėlio sutartį, pakeisti jos terminą ir pan.), atlikti internetu operacijas su vertybiniais popieriais (pvz.: AB banko “SEB Vilniaus bankas” elektroninė sistema, kuri leidžia realiu laiku sužinoti vertybinių popierių kainą ir rinkos tendencijas Nacionalinėje vertybinių popierių biržoje, pateikti pavedimus pirkti parduoti akcijas, taupymo lėšas, investicinių fondų vienetus ir pan.).⁷⁷

Tuo tarpu Lietuviškose internetiniuose aukcionuose nėra išspręsta anonimiškumo problema. Internetinėse aukcionų svetainėse pateiktos registravimo formos sudaro visas galimybes tiek pirkėjui, tiek pardavėjui išlikti anonimiškais vienas kito atžvilgiu. Lietuviškų aukcionų organizatoriai minėtą problemą kol kas palieka neišspręstą. Jų pastangos identifikuoti šalis apsiriboja tik tuo, kad pasibaigus prekės aukcionui, jo laimėtojas ir prekės pardavėjas Organizatoriaus yra informuojami apie aukciono pabaigą ir laimėjimą elektroniniu paštu. Jiems yra nusiunčiami kontaktiniai duomenys, kurių pagalba jie turi vienas su kitu susisiekti ir susitarti dėl prekės atsiėmimo ir apmokėjimo sąlygų.⁷⁸

Tokiu pačiu anonimiškumu abi šalys taip pat gali naudotis trečiosios šalies, t.y. aukciono organizatoriaus atžvilgiu. Čia reiktų pažymėti, kad tiek Ūkio ministro įsakyme “Dėl daiktų pardavimo ir paslaugų teikimo, kai sutartys sudaromos naudojant ryšio priemones, taisyklių patvirtinimo”,⁷⁹ tiek Vartotojų teisių gynimo įstatyme⁸⁰ yra įtvirtintas reikalavimas paslaugų teikėjui pateikti duomenis apie save vartotojui, kuris nei viename iš nagrinėtų Lietuvos aukcionų paslaugų sutarčių nėra realiai įgyvendintas.

Tokia situacija, kaip žinoma, apsunkina pažeistų ar ginčijamų teisių gynimo, įgyvendinimo ar realizavimo mechanizmą. Nors Lietuvos teisės aktuose nėra įtvirtinta imperatyvi norma, kad šalių tapatybės identifikavimas yra privaloma sąlyga galiojančiam sandoriui, tačiau tokio sandorio praktinis realizavimas yra problematiškas, kas sumenkina jo teisinę vertę kitų elektroninių sandorių atžvilgiu.

⁷⁷ AB banko “SEB Vilniaus bankas” Paslaugų internetų taisyklės // www.seb.lt/lt/wcp/ prisijungimo laikas: 2005-11-06

⁷⁸ Omnitel.net/aukcionai taisyklės // http://www.omnitel.net/aukcionai/cgi/auktion_reg.cgi/taisykles prisijungimo laikas: 2005-11-06

⁷⁹ LR Ūkio ministro įsakymas Dėl daiktų pardavimo ir paslaugų teikimo, kai sutartys sudaromos naudojant ryšio priemones, taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios 2001, Nr. 73-2583, 7.1 punktas

⁸⁰ LR Vartotojų teisių gynimo įstatymas // Valstybės žinios 1994, Nr. 94-1833, 17 str., 4 d., 1 p.

2.4 Elektroninės bankininkystės ir elektroninių aukcionų sandorių sąlygų keitimas ir sandorio nutraukimas

Kita aktuali problema su kuria susiduria klijai, sudarydamos elektroninius sandorius, tai tokio pobūdžio sandorių sąlygų keitimas bei tokių sandorių nutraukimo klausimai.

Nagrinėjami elektroniniai sandoriai iš esmės yra prisijungimo sandoriai, t.y. naudotojai beveik neturi galimybės veikti sutarčių sąlygų pakeitimo derybų būdu, todėl apie sutarties sąlygų keitimą šiuo atveju ne daug ką galima pasakyti.

Sutartyse dėl elektroninės bankininkystės paslaugų reglamentuojama tik bankų teisė viena šališkai keisti sutarčių sąlygas.⁸¹ Elektroninių paslaugų teikimo sutartyse bankai dažniausiai nurodo, kad jie pasilieka sau teisę vienašališkai keisti sutarties sąlygas, informavę klientą prieš tam tikrą dienų skaičių. Kaip įprasta, bankas sau dažniausiai nustato palankesnes sąlygas sandorio sąlygų pakeitimui į teisinti, pavyzdžiui AB banko “Hansabankas” elektroninių paslaugų teikimo sutartyje yra įtvirtinta nuostata, kad Bankas klientą apie sutarties sąlygų pakeitimą turi informuoti prieš 30 (trisdešimt) kalendorinių dienų atitinkamais Elektroniniais kanalais, raštu, elektroniniu paštu ar kitu sutartyje numatytu būdu, tuo tarpu Klientui, nesutinkančiam su sutarties pakeitimais, lieka tik teisė nutraukti elektroninių paslaugų teikimo sutartį prieš 5 (penkis) kalendorines dienas, raštu įspėjus AB banką “Hansabankas”.⁸² Šioje sutarties sąlygoje Bankas išskiria sau net kelis palankius būdus informuoti Klientą apie sąlygų pakeitimą, t.y. informavimas gali būti atliktas ne tik įprasta rašytine forma (būtent tokia forma ir buvo sudaryta elektroninių paslaugų teikimo sutartis), bet taip pat ir elektroniniais kanalais, elektroniniu paštu ir pan.. Tuo tarpu, pačiam paslaugų naudotojui suteikiama teisė atsisakyti sutarties tik tradicinės rašytinės sutarties pagrindu bei nepaliekama galimybė minėtus veiksmus atlikti banko elektroniniais kanalais, nors, kaip anksčiau buvo minėta, pats bankas prilygina elektronines identifikavimo priemones tradiciniam rašytiniam parašui. Praktiškai identiškas principas dėl sutarties sąlygų keitimo taip pat yra įtvirtintas AB banko “Nordea” elektroninių paslaugų sutartyje⁸³.

Tuo tarpu AB banko “SEB Vilniaus bankas” elektroninių paslaugų sutartyje yra nurodyta bendro pobūdžio kliento teisė keisti sutarties sąlygas, tačiau nėra detalizuojama, kaip naudotojas

⁸¹ AB bankas “Hansabankas” Elektroninių paslaugų teikimo sutarties, 12.6 punktas; AB bankas “Nordea” Elektroninių paslaugų teikimo sutarties 18 punktas;

⁸² AB bankas “Hansabankas” Elektroninių paslaugų teikimo sutarties, 12.6 punktas

⁸³ AB bankas “Nordea” Elektroninių paslaugų teikimo sutartis, 18 punktas

galėtų įgyvendinti minėtą savo teisę, kokia forma jis turėtų įgyvendinti tokią galimybę ir pan.⁸⁴ Detaliau bankas reglamentuoja tik savo teisę apie elektroninių paslaugų įkainių pasikeitimą. Sutartyje nurodoma, kad Bankas turi teisę vienašališkai keisti kainyne nustatytus įkainius ir įsipareigoja ne vėliau, kaip prieš 30 (trisdešimt) kalendorinių dienų apie tai paskelbti dienraštyje "Lietuvos rytas" arba elektroniniais kanalais.⁸⁵

AB banko "Snoras" elektroninių paslaugų sutartyje apskritai yra įtvirtinta bendro pobūdžio sąlyga, kad bankas turi teisę keisti taisykles atsiradus naujoms Sistemos paslaugoms bei kitaip tobulinant klientų aptarnavimą. Minėtas taisykles bei visus jų pakeitimus bankas skelbia savo internetinėje svetainėje.⁸⁶ Nėra aptartos tokie, elektroninių paslaugų naudotojams aktualūs klausimai, kaip prieš kiek laiko bankas privalo paskelbti apie taisyklių pasikeitimą ar jų įsigaliojimo tvarką. Todėl, šiuo atveju, reikėtų paminėti Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymą, kuriame yra įtvirtinta nuostata: "Kredito įstaiga, elektroninės mokėjimo priemonės galiojimo metu nusprendusi pasiūlyti keisti elektroninės mokėjimo priemonės suteikimo ir naudojimo sutarties sąlygas, privalo iš anksto kredito įstaigos ir naudotojo sutartu būdu pranešti apie tai naudotojui ir nustatyti ne mažesnę kaip 30 dienų terminą atsakyti".⁸⁷

Visai kitokia situacija yra su elektroniniais aukcionais. Jei elektroniniuose bankininkystės sandoriuose yra nustatytos sąlygos, kurių turi laikytis šalis norėdama pakeisti sutarties sąlygas arba nutraukti sutartį, tai internetinių aukcionų skelbiamose taisyklėse, minėtos sąlygos beveik nereglamentuojamos.

Svetainė <http://www.aukcionas.com>⁸⁸ tik nurodo, kad pasilieka teisę, nei spėjusi naudotojų, keisti taisykles, prieš tai informuodama naudotoją elektroniniu paštu. Kitoje internetinėje svetainėje <http://www.omnitel.net/aukcionai>⁸⁹ apskritai nėra reglamentuojamos sąlygos apie taisyklių keitimą. Todėl, tokiu atveju, naudotojui reikėtų vadovautis bendraisiais sutarčių teisės principais bei normomis.

Panašią situaciją yra ir su sąlygomis, reglamentuojančiomis sutarties nutraukimo klausimą. Abiejų svetainių internetinėse taisyklėse nėra numatyta kokiais atvejais ir kokiomis sąlygomis aukciono paslaugų naudotojas turi teisę nutraukti internetu pasirašytą sandorį. Tai pažeidžia LR

⁸⁴ AB bankas "SEB Vilniaus bankas" Elektroninių paslaugų teikimo sutartis, 15 punktas

⁸⁵ AB bankas "SEB Vilniaus bankas" Elektroninių paslaugų teikimo sutartis, 17 punktas

⁸⁶ AB bankas "Snoras" Papildomas susitarimas prei indėjų ir banko sąskaitų 1.3 punktas

⁸⁷ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 61-2753, 22 str., 2 dalis

⁸⁸ Aukcionas.com taisyklės <http://www.aukcionas.com/rules.php> prisijungimo laikas: 2005-11-10

⁸⁹ Aukcionas.com taisyklės http://www.omnitel.net/aukcionai/cgi/aukcion_reg.cgi/taisykles prisijungimo laikas: 2005-11-10

Vartotojų teisių gynimo įstatyme įtvirtintą nuostatą⁹⁰, kuri reikalauja, kad sutartyje vartotojui būtų pateikta informacija apie vartotojo teisę nutraukti sutartį.

Tuo tarpu, patys aukciono paslaugų teikėjai išskiria du atvejus, kuriems esant, jie pasilieka sau teisę nutraukti aukciono paslaugų teikimo sutartį:

- kai paslaugos naudotojas, laimėjęs aukcioną, atsisako apmokėti prekę;
- jei registracijos metu ar vėliau buvo pateikti melagingi, netikslūs arba klaidinantys duomenys.

Tačiau detaliau minėta procedūra nėra aprašoma, todėl šiuo atveju nėra aišku, kokia tvarka ir kokių būdu naudotojas yra informuojamas apie internetinio aukciono paslaugų sutarties nutraukimą.

Teisės aktuose, reglamentuojančiuose šalių sutartinius santykius elektroninės bankininkystės ir elektroninių aukcionų srityse, taip pat nėra nustatytas reikalavimas, kad sutartyje būtų nustatytas terminas prieš kiek laiko viena šalis privalo informuoti kitą šalį apie vienašalį sutarties nutraukimą.

2.5 Elektroninės bankininkystės ir elektroninių aukcionų sandorių šalių atsakomybė

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse – sutartinė civilinė atsakomybė apibrėžiama kaip turtinė prievolė, kuri atsiranda dėl to, kad nei vykdoma ar netinkamai įvykdoma sutartis, kurios viena šalis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo ar netesybų, o kita šalis privalo atlyginti dėl sutarties neišvykdymo ar netinkamo įvykdymo padarytus nuostolius arba sumokėti netesybas.⁹¹ Civilinė atsakomybė netaikoma, taip pat viena ar abi sandorių šalys gali būti visiškai ar dalinai atleistos nuo civilinės atsakomybės tokiais pagrindais: dėl nenugalimos jėgos, trečiojo asmens veiksmų, valstybės veiksmų, būtinojo reikalingumo ir pan.⁹²

Banko kliento atsakomybė elektroninės bankininkystės paslaugų sutartyse

Detaliau Lietuvoje šalių atsakomybės klausimus finansiniais sandoriais, kurie yra sudaromi elektroninėje erdvėje, reglamentuoja Mokėjimų įstatymas⁹³, kuriame nurodoma, kokių atsakomybės principų šalys turi laikytis sudarant elektroninius sandorius bei nustatant šalių atsakomybę:

⁹⁰ LR Vartotojų teisių gynimo įstatymas // Valstybės žinios 1994, Nr. 94-1833, 17 str., 1 d., 6 p.

⁹¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74; 6.245 str. 3 dalis

⁹² Ten pat, 6.253 str.

⁹³ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 61-2753

- Nuostoliai, susiję su elektroninės mokėjimo priemonės praradimu arba suteiktų tapatybės patvirtinimo priemonių atskleidimu, tenka naudotojui; nuostolius, atsiradusius po to, kai naudotojas pranešė kredito į staigai apie elektroninės mokėjimo priemonės praradimą, išskyrus atvejį, kai įrodoma, kad nuostoliai atsirado dėl naudotojo tyčios arba didelio neatsargumo, atlygina kredito į staiga;
- Elektroninės mokėjimo priemonės naudotojui tenkančių nuostolių, susijusių su elektroninės mokėjimo priemonės praradimu, atsiradusių iki ankstesniame punkte minėto pranešimo kredito į staigai momento, suma neturi viršyti 150 eurų ekvivalento litais; kai įrodoma, kad nuostoliai atsirado dėl naudotojo tyčios ar didelio neatsargumo, arba pažeidus elektroninės mokėjimo priemonės naudojimo sąlygas, naudotojui tenkančių 150 eurų ekvivalento litais nuostolių riba netaikoma;
- Kredito į staiga naudotojui atlygina nuostolius naudojantis elektronine mokėjimo priemone atsiradusius dėl neišvykdytų arba ne dėl naudotojo kaltės klaidingai
- Išvykdytų operacijų, ne naudotojo inicijuotų operacijų, klaidų arba netikslumų, priskirtinų kredito į staigai tvarkant naudotojo sąskaitą;
- Kredito į staiga elektroninių pinigų naudotojui atlygina su elektroninių pinigų praradimu susijusius nuostolius, taip pat nuostolius, atsiradusius dėl naudotojo operacijos, išvykdytos su trūkumais, kurie atsirado dėl kredito į staigos įrangos arba suteiktos naudoti priemonės netinkamo veikimo, jeigu kredito į staiga neišrodo, kad netinkamas veikimas buvo tyčia naudotojo sukeltas.⁹⁴

Elektroninės bankininkystės paslaugų naudotojo atsakomybė sutartyse, dažniausiai būna aprašyta gana plačiai. Visų pirma, naudotojas yra atsakingas už jam suteiktą identifikacijos priemonių (kodų generatoriai, slaptažodžių kortelės ir pan.) apsaugą. Visose Lietuvos elektroninės bankininkystės paslaugų sutartyse yra įtvirtintas principas, kad visos operacijos, atliekamos su naudotojo sąskaita, yra autorizuotos, jei naudotojas panaudojęs tinkamas apsaugos ir atpažinimo priemones prisijungė prie banko sistemos, nebent elektroninių paslaugų naudotojas informuotų banką apie identifikacijos priemonių praradimą ar pan., taip pat tokiu atveju, kai elektroninių paslaugų naudotojas yra juridinis asmuo, pastarasis prisiima atsakomybę už tai, kad prieiga prie elektrinių būdu valdomų sąskaitų būtų užtikrinama tik į galiotam, t.y. sutartyje dėl elektroninių paslaugų teikimo ar jos priede, nurodytam asmeniui. Elektroninių paslaugų naudotojas taip pat yra

⁹⁴ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 61-2753, 21 str.

visiškai atsakingas už elektroniniais kanalais į vedamų ir patvirtinamų mokėjimų ir juose esančių duomenų teisingumą.

Pavyzdžiui AB bankas "Hansabankas", savo elektroninių paslaugų sutartyje į tvirtina tokią nuostatą: "Klientas visiškai atsako už visas operacijas, atliktas Elektriniais kanalais, panaudojant Naudotojui suteiktas Tapatybės patvirtinimo, taip pat atsako už Elektroniniais kanalais pateikiamų nurodymų atlikti Operacijas ir kitos informacijos teisingumą."⁹⁵ Analogi ka nuostata taip pat yra į tvirtinta ir kitose Lietuvos bankų elektroninių paslaugų sutartyse.⁹⁶

Dauguma bankų taip pat nustato visišką naudotojo atsakomybę už sandorius, kuriuos atliko trečiasis asmuo, jeigu:

- Naudotojas elektroninio banko paslaugomis perdavė ir/arba atskleidė identifikavimo duomenis trečiajam asmeniui;
- Naudotojas elektroninio banko paslaugomis prarado identifikavimo duomenis dėl didelio neatsargumo;
- Identifikavimo duomenys buvo prarasti bet koku kitu būdu (pvz.: pavogti ar pan.) ir apie praradimą nebuvo pranešta bankui sutartyje nurodytu būdu ir tvarka.

Esant tokiai situacijai, kai elektroninių paslaugų naudotojas praranda identifikavimo duomenis, visi bankai reikalauja, kad jų klientas nedelsiant informuotų banką apie tokį atvejį, kad pastarasis galėtų blokuoti naudotojo identifikavimo priemones, operacijų atlikimą ir/arba pakeisti identifikavimo priemones. Toks pranešimas atliekamas raštu atvykus į artimiausią banko skyrių arba telefonu, kurį bankas nurodo elektroninių paslaugų sutartyje (pvz.: AB banko "Snoras" sutartyje yra nurodyta, kad naudotojas, užblokavęs savo sąskaitą, per 24 valandas privalo atvykti į artimiausią banko skyrių ir patvirtinti prašymą raštu⁹⁷). Tokiu atveju atsakomybė tarp paslaugų naudotojo ir atitinkamo banko paskirstoma tokiu principu:

- Visi atsiradę nuostoliai ir visa atsakomybė iki tinkamo pranešimo pateikimo bankui, kuriame yra elektroninių paslaugų naudotojo sąskaita, tenka pačiam naudotojui;
- Nuostoliai, atsiradę po sutarties sąlygas atitinkančio pranešimo pateikimo bankui momento, tenka bankui (kai kurie bankai šiuo atveju išskiria dar papildomą sąlygą, kurioje nurodoma, kad bankui netenka naudotojo patirti nuostoliai net po tinkamo pranešimo jeigu minėti nuostoliai atsirado dėl naudotojo tyčios ar didelio

⁹⁵ AB bankas "Hansabankas" Elektroninių paslaugų teikimo sutartis, 11.3 punktas

⁹⁶ AB bankas "Snoras" Papildomas susitarimas prie indėjų ir banko sąskaitų 4.3 punktas; AB bankas "Nordea" Elektroninių paslaugų teikimo sutartis, 16.1-16.2 punktai; AB bankas "SEB Vilniaus bankas" Elektroninių paslaugų teikimo sutartis, 7 ir 8 punktai

⁹⁷ AB bankas "Snoras" Papildomas susitarimas prie indėjų ir banko sąskaitų 5.3 punktas.

neatsargumo⁹⁸, kiti bankai taip pat nurodo, kad net po praneimo telefonu, bankas neatsako dėl atsiradusių nuostolių tol, kol naudotojas neatvyks pas juos ir raštu nepatvirtins pranešimo⁹⁹).

Beje, kai kurie Lietuvos bankai savo elektroninių paslaugų naudotojui taip pat “užkrauna” pareigą: kilus ginčui tarp šalių, įrodyti, kad jis tinkamai informavo banką apie identifikavimo duomenų praradimą.¹⁰⁰

Nagrinėtose Lietuvos bankų sutartyse dėl elektroninių paslaugų teikimo, dažniausiai yra numatomas 60 arba 90 dienų terminas naudotojui pareikšti pretenzijas dėl sąskaitoje atliktų operacijų, sandorių ir pan.. Praleidus nurodytus terminus bankai laikosi pozicijos, kad naudotojas jokių pretenzijų bankui neturi ir pats naudotojas tampa visiškai atsakingas už sudarytus sandorius, nors jie ir būtų buvę neidentifikuoti banko. Pavyzdžiui AB bankas “Nordea” netgi savo sutartyje įtvirtina tokią sąlygą: “Nepagrįstos pretenzijos atveju Klientas sutinka ir suteikia Bankui teisę nurodyti nuo bet kurios Kliento banko sąskaitos Banke visas patikrinimo išlaidas”¹⁰¹.

Į elektroninių paslaugų teikimo sutartis bankai taip pat kartais įtraukia ir deliktinės atsakomybės sąlygų. Pavyzdžiui AB bankas “Hansabankas” nurodo, kad naudotojas turi atlyginti bankui nuostolius, atsiradusius dėl Banko programinės įrangos arba suteiktų priemonių gadinimo, neteisėto poveikio ar pakeitimų bei kitų neteisėtų veiksmų ar dėl naudojimosi Elektroniniais kanalais ne pagal elektroninių paslaugų sutartyje numatytą paskirtį.¹⁰²

Banko atsakomybė naudotojo atžvilgiu

Lietuvos bankų nagrinėtose elektroninių paslaugų sutartyse formuluojama bendras principas, jog bankas, identifikodamas elektroninių paslaugų naudotoją, apsiriboja vien tik jam suteiktą saugumo ir atpažinimo priemonių patikrinimu. Jau anksčiau buvo minėta, kad visi bankai, neradę naudotojo jam pateiktuose nurodymuose operacijai atlikti techninių ar loginių klaidų, neturi teisės nevykdyti naudotojo operacijų ar sutarčių, todėl, šiuo atveju, visa atsakomybė tenka naudotojui.

Elektroninių paslaugų sutartyse bankai dažniausiai nustato savo atsakomybę už tinkamą savo priimtų įsipareigojimų vykdymą, banko vidaus kompiuterinės sistemos saugumą bei slaptumą. Tačiau net šioje sferoje kai kurie bankai bando apriboti savo atsakomybę, pavyzdžiui AB bankas “Nordea” savo sutartyje nustato, kad bankas neatsako už jokią tiesioginę ar netiesioginę žalą ar nuostolius, atsiradusius Klientui, dėl nuo banko valios nepriklausančių aplinkybių, nei už

⁹⁸ AB bankas “Hansabankas” Elektroninių paslaugų teikimo sutartis, 11.5 punktas, 3 papunktis.

⁹⁹ AB bankas “Snoras” Papildomas susitarimas prie indėjų ir banko sąskaitų 5.3 punktas.

¹⁰⁰ Ten pat, 4.3 punktas.

¹⁰¹ AB bankas “Nordea” Elektroninių paslaugų teikimo sutartis, 13.1 punktas.

¹⁰² AB bankas “Hansabankas” Elektroninių paslaugų teikimo sutartis, 11.6 punktas.

tiesioginę ar netiesioginę žalą ar nuostolius dėl sutrikimų sistemoje ar dėl Kliento nesugebėjimo naudoti banko sąskaitoje (-se) esančias lėšas pagal jo norus, ar dėl tikrovės neatitinkančių ar neteisėtų Kliento vardu pateiktų nurodymų ir sandorių įvykdymo.¹⁰³

Kalbant apie banko atsakomybę už trečiuosius asmenis, reikėtų paminėti, kad šiuo atveju bankas dažniausiai nustato savo atsakomybę tik tuo atveju, jei pats bankas būna pasitelkęs minėtus trečiuosius asmenis savo elektroninių paslaugų sutartyje numatytą įsipareigojimą vykdymui. Tačiau bankas apriboja savo atsakomybę tais atvejais, kai įvyksta kokie gedimai telekomunikacijos tinkluose arba kai dėl telekomunikacijos paslaugas teikiančių įmonių kaltės naudotojas negalėjo naudotis elektroninio banko paslaugomis ar dėl minėtų sutrikimų prarado tam tikrą informaciją telekomunikacijų tinkluose.

Kitas aktualus klausimas, tai banko atsakomybės atsiradimo momentas, kai naudotojas informuoja banką apie identifikavimo duomenų praradimą. Šiuo atveju turėtų galioti bendras principas, kad po naudotojo pranešimo apie identifikavimo duomenų praradimą, visa atsakomybė tenka bankui. Tačiau ne visuose Lietuvos bankuose šis principas yra tinkamai įgyvendinamas. Lietuvos Respublikos Mokėjimų įstatyme yra įtvirtinta nuostata, kad bankas privalo bet kuriuo paros metu priimti naudotojo pranešimą apie identifikavimo duomenų praradimą¹⁰⁴. Minėtame Mokėjimų įstatyme taip pat yra reglamentuojama, kad bankas privalo: “priimti naudotojo žodinį ir (ar) raštinį pranešimą arba nurodyti asmenį, kuris priims tokį pranešimą, kai: elektroninė mokėjimo priemonė prarandama kitam asmeniui ją užvaldžius, pametama ar dėl kitų priežasčių naudotojas negali jos valdyti”¹⁰⁵. Taigi, kaip matome, ši norma nei pareigoja banko priimti pranešimo žodžių, o tai neabejotinai padėtų operatyviai užkirsti kelią neteisėtoms operacijoms su naudotojo sąskaita. Tačiau nagrinėtose Lietuvos bankų sutartyse nepasitaikė tokio atvejo, kad bankas nesuteiktų elektroninių paslaugų naudotojui galimybės pranešti apie identifikavimo duomenų praradimą telefonu. Bankai sutartyse apriboja savo atsakomybę tik tuo atveju, jei toks pranešimas buvo melagingas ar neteisingas ir dėl jo elektroninių paslaugų naudotojas patyrė nuostolių ar nepatogumų.¹⁰⁶

Pranešus telefonu apie identifikavimo priemonių praradimą, bankai taip pat nustato atitinkamą terminą, kurio metu naudotojas tokį pranešimą turi patvirtinti raštu. Toks terminas Lietuvos bankų sutartyse svyruoja nuo 24 (AB bankas “Snoras”) val.¹⁰⁷ iki 10 (AB bankas

¹⁰³ AB bankas “Nordea” Elektroninių paslaugų teikimo sutartis, 16.4 punktas.

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 61-2753, 20 str., 1 dalis, 3 punktas

¹⁰⁵ Ten pat, 20 str., 1 dalis, 2 punktas

¹⁰⁶ AB bankas “Nordea” Elektroninių paslaugų teikimo sutartis, 15.4 punktas

¹⁰⁷ AB bankas “Snoras” Papildomas susitarimas prie indėjų ir banko sąskaitų 5.3 punktas

“Nordea”) dienų.¹⁰⁸ Kiti bankai apskritai nenustato konkretaus termino, tačiau įpareigoja elektroninių bankininkystės paslaugų naudotoją atvykti į banką, atsiradus pirmai galimybei bei pateikti prašymą raštu.¹⁰⁹

Tam tikrais atvejais į statymai numato maksimalią naudotojo atsakomybės už nuostolius sumą. Lietuvos Respublikos mokėjimų į statymas nustato maksimalią 150 eurų ekvivalento litais sumą¹¹⁰, kuri tenka elektroninių paslaugų naudotojui iki tinkamo pranešimo bankui dėl identifikavimo priemonių praradimo, atskleidimo ar netinkamo saugojimo. Po pateikto pranešimo bankui visi nuostoliai tenka bankui, nebent būtų įrodyta, kad nuostoliai atsirado dėl naudotojo tyčios arba didelio neatsargumo.

Apibendrinant banko atsakomybės ribas dėl nuostolių, naudotojo patirtų jam praradus identifikavimo priemones ar pažeidus jų slaptumą, galima teigti, kad bankas nustato savo atsakomybę tik nuo to momento, kai jis informuojamas apie identifikavimo priemonių praradimą, atskleidimą ar netinkamą saugojimą ir tik tuo atveju, jei nuostoliams atsirasti įtakos neturėjo naudotojo tyčia ir didelis neatsargumas.

Aukciono šalių atsakomybė

Elektroniniuose aukcionuose atsakomybės klausimas iš esmės nėra sureglamentuotas arba, tiksliau sakant, yra paminėti tik keli atsakomybės aspektai ir tik vienoje iš lietuviškų aukcionų svetainių, kurie yra naudingi tik pačiam elektroninio aukciono paslaugų teikėjui. Nagrinėtose taisyklėse aukcionų rengėjai tik nustatė atvejus, kuriems esant jei neneša jokios atsakomybės¹¹¹:

- Aukciono rengėjai ne garantuoja, kad pagal visas taisykles įvykęs aukcionas ar pardavimas už fiksuotą kainą pasibaigs sėkmingu sandoriu. Šiuo atveju visa atsakomybė už įsigytos prekės apmokėjimą tenka pirkėjui, o už savalaikį prekės pristatymą ir perdavimą yra atsakingas pardavėjas;
- Aukciono rengėjai neatsako už dalyvių registracijos metu nurodytų asmens duomenų teisingumą, pateikiamų prekių aprašymų išsamumą ir tikslumą, siūlomų prekių savybes.
- Elektroninių aukcionų rengėjai minėtose taisyklėse taip pat nurodo, kad jie neatsako netgi tais atvejais, kai aukcionų dalyviai patyrė nuostolių dėl rengėjų įrangos gedimo ar kitų techninių kliūčių.

¹⁰⁸ AB bankas “Nordea” Elektroninių paslaugų teikimo sutartis, 15.1 punktas

¹⁰⁹ AB bankas “Hansabankas” Elektroninių paslaugų teikimo sutartis, 7.3 punktas

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 61-2753, 21 str., 1 dalis, 2 punktas

¹¹¹ Aukcionas.com taisyklės <http://www.aukcionas.com/rules.php> prisijungimo laikas: 2005-11-10

Taigi, šiuo atveju, esant pažeistiems šių paslaugų naudotojų interesams arba kilus bet kokiam kitam ginčui tarp aukciono dalyvių ir elektroninių aukcionų paslaugų teikėjų, tektų vadovautis LR Civiliniame kodekse bei Vartotojų teisių gynimo įstatyme įtvirtintomis nuostatomis.

Jau aukščiau buvo minėta, kad elektroninių aukcionų paslaugų teikėjų anonimiškumas taip pat užkerta kelią vartotojui į teisę pareikšti ieškinį teisme ar pasinaudoti kitais pažeistų teisių gynimo būdais, o tai irgi padeda aukciono organizatoriams išvengti atsakomybės.

Apibendrinant atsakomybės klausimą elektroninės bankininkystės ir elektroninių aukcionų sutartyse, galima teigti, kad bendri civilinės atsakomybės pagrindai yra nustatyti civilinės teisės normų, o jas papildo specialiojo reguliavimo nuostatos. Tačiau, kalbant apie specialaus reguliavimo nuostatas, tenka konstatuoti, kad daugeliu atvejų jos nėra išsamiai atskleistos, o kai kuriais atvejais apskritai nėra reglamentuotos.

I VADOS

Išanalizavus ir palyginus tiek tarptautinius teisės aktus, tiek Lietuvos teisės aktus, reglamentuojančius elektroninius sandorius, bei išnagrinėjus atskirų elektroninių sandorių, tokių, kaip elektroninės bankininkystės sutartis ir elektroniniai aukcionai, kai kuriuos aktualiausius aspektus, galima daryti atitinkamas išvadas, kurios turėtų prisidėti prie Lietuvos elektroninių sandorių reglamentavimo problemų sprendimo bei šių normų praktinio įgyvendinimo elektroninėje komercijoje:

1. Informacinių technologijų plėtra paskatino atsirasti naują verslo formą – Elektroninę komerciją, kurios specifika yra tame, kad tradiciniai šalių santykiai formuojami elektroninėje erdvėje. Būtent todėl iškilo būtinybė kai kuriuos tradicinių šalių santykių elementus reglamentuoti naujoje erdvėje tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu.

2. Bendrieji teisės principai, kuriais vadovaujama tradicinėje sutarčių teisėje, taip pat yra svarbūs ir elektroniniams sandoriams. Tačiau specifines elektroninių sandorių ypatybes atskleidžia principai, būdingi tik elektroninei komercijai. Tai funkcinio ekvivalentiškumo, technologinio neutralumo, elektroninės formos nediskriminavimo bei kiti principai.

3. Didžiausią indėlį į elektroninės komercijos ir elektroninių sandorių reglamentavimą įnešė tarptautinės organizacijos, kurios apibendrina įvairių šalių praktiką elektroninės komercijos srityje bei stengiasi formuoti visoms valstybėms priimtinas taisykles, rekomendacijas, precedentus ir pan. Dėl elektroninės komercijos globalumo stengiamasi suformuoti tik pagrindinius principus ir taisykles, kuriomis vadovaudamosi, valstybės turėtų sureguliuoti savo nacionalinius teisės aktus bei skatinti elektroninės komercijos plėtrą.

4. Lietuvoje pasigendama teismų praktikos, bei Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo teismo išaiškinimų elektroninei komercijai ir elektroniniams sandoriams aktualiais klausimais, o tai sukelia tam tikrų sunkumų interpretuojant konkrečius teisės aktus.

5. Elektroninis sandoris turi atitikti specifinius reikalavimus, keliamus elektroninėmis priemonėmis sudarytam sandoriui bei neprieštarauti tiems imperatyviems reikalavimams, kurie yra

keliami tradiciniu būdu sudarytiems sandoriams, tik tada toks elektroninis sandoris bus pripažintas galiojančiu.

6. Sprendžiant tarptautines jurisdikcijos problemas, labai aktualus tampa tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų suderinamumas. Atsižvelgiant į visuotinį elektroninės komercijos pobūdį, yra tikslinga užtikrinti, kad tarptautiniai teisės aktai būtų suderinti tarpusavyje, o atskiros valstybės suregulavusios jurisdikcijos klausimus atsižvelgdamos į tarptautinius teisės aktus, taisykles bei tarptautinę praktiką.

7. Elektroniniuose sandoriuose svarbi vieta tenka šalies identifikavimui. Būtent tinkamas sandorio šalies identifikavimas leidžia sukurti tarpusavio teises bei pareigas tarp šalių elektroninės bankininkystės sutartyse, kadangi yra užtikrinamas aukštas identifikavimo priemonių saugumo lygis, o tai leidžia šioms saugumo ir atpažinimo priemonėms suteikti tokią pačią juridinę galią kaip ir vartotojo parašui. Tuo tarpu žemas saugumo ir identifikavimo priemonių lygis elektroniniuose aukcionuose apriboja šalies teisę apginti savo teisėtus interesus.

8. Dėl savo pobūdžio elektroninėse bankininkystės sutartyse bei elektroninių aukcionų sutartyse, vartotojui iš esmės yra apribotos galimybės veikti sutarties sąlygas bei paliekama tik teisė nutraukti sutartį jei vartotojas nesutinka su vienašališkais paslaugų teikėjo sutarties pakeitimais – tai, be abejo, pažeidžia šalių lygiateisiškumo principą.

9. Elektroninės bankininkystės bei elektroninių aukcionų sutartyse vartotojo atsakomybės ribos yra smarkiai išplečiamos, tuo tarpu paslaugų teikėjai savo atsakomybę bando susiaurinti bei nustatyti sutartyse įvairaus pobūdžio sąlygas, kurioms esant, jų atsakomybė yra apribojama arba apskritai dingsta.

SANTRAUKA

Elektroninių sandorių teisinis reglamentavimas

Pagrindinės sąvokos: Elektroninė komercija, elektroniniai sandoriai, teisinis reglamentavimas, elektroninės bankininkystės paslaugų sutartis, elektroninių aukcionų paslaugų sutartis.

Šiame darbe yra nagrinėjamos aktualios elektroninių sandorių reglamentavimo problemos. Darbą sudaro dvi dalys. Pirmoje dalyje yra siekiama atskleisti elektroninio sandorio sąvoką, nurodyti pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius elektroninius sandorius. Antroje dalyje atskleidžiama, kaip šie teisės aktai yra įgyvendinami praktikoje.

Šio darbo tikslas buvo išanalizuoti skirtingus teisės šaltinius, kurie reglamentuoja elektroninius sandorius, bei atskleisti kaip minėti teisės aktai yra įgyvendinami elektroninės bankininkystės paslaugų bei elektroninių aukcionų paslaugų sutartyse. Darbe siekiama ne tik išanalizuoti Tarptautinius bei Lietuvos teisės šaltinius, bet ir panagrinėti aktualiausias reglamentavimo problemas. Dėl ribotos darbo apimties, apsiribojama tik keliais aktualiais elektroniniams sandoriams klausimais, tokiais, kaip elektroninio sandorio sąvoka, šaltiniai, principai, forma.

Antroje magistrinio darbo dalyje stengiamasi palyginti atskirų elektroninių sandorių sutarčių sąlygas, analizuojama, kaip juose yra įgyvendinami įstatymuose nustatyti reikalavimai ar nepažeidžiamos vartotojo teisės. Darbo pabaigoje prieinama išvados, kad elektroniniai sandoriai yra reglamentuojami tradicinės sutarčių teisės ir tik specifiniai klausimai reguliuojami atskirais teisės aktais. Apsvarsčius esamas situacijas, akivaizdu, kad elektroninių sandorių vystymasis Lietuvoje reikalauja dėmesio, kadangi šiuo metu pastoviai pasitaiko atvejų, kai minėtos sutartys pažeidžia tiek vartotojų teises, tiek kitus teisės aktus.

SUMMARY

Legal regulation of electronic contracts

Keywords: Electronic commerce, electronic contract, legal regulation, online banking service agreement, online auction service agreement.

Substantial problems of electronic contract regulation are being discussed in this study. This work consists of two parts. Definition of electronic contract and the main legal acts are being discussed in the first part of the work. And in the second part different agreements are examined and their adoption to laws.

The aim of this work is to analyze different legal sources of Electronics contracts and to reveal how those laws are put into practice in different online banking service and online auction service agreements. We are trying not only to analyze International and Lithuanian legal sources but also to reveal the main regulation problems. Due to the limited volume, this study is limited to the several main issues such as definition of term “electronic contract”, legal sources, principles, the form of electronic contract.

In the second part of the work are compared terms of different electronic agreements, their adoption to laws, protection of consumer rights. The substantial conclusion is that electronic contracts are regulated by traditional contract law and only specific issues are regulated by separate legal acts. Also development of Lithuanian electronic agreements in the sphere of electronic commerce requires attention due to violation with consumer rights and other legal acts.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė medžiaga

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014
2. Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 63-1479, 2000, Nr. 64-1924.
3. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74
4. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36
5. Lietuvos Respublikos Mokėjimų įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 61-2753
6. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 94-1833; 2000, Nr.85-2581
7. Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas Nr. 258 “Dėl daiktų pardavimo ir paslaugų teikimo, kai sutartys sudaromos naudojant ryšio priemones, taisyklių patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2001, Nr. 73-2583
8. Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas Nr. 119 “Dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamento patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2002, Nr. 40-1517
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 229 “Dėl Lietuvos nacionalinės informacinės visuomenės plėtros koncepcijos patvirtinimo” // Valstybės žinios. Nr. 20-652
10. Lietuvos Respublikos elektroninės prekybos įstatymo projektas. 2001: <http://www3.lrs.lt/owabin/owarepl/inter/owa/U0032517.doc>, Lietuvos Respublikos Seimo Interneto svetainė
11. Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymo projektas. 2005. // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=264038&Condition2=> Lietuvos Respublikos Seimo Interneto svetainė
12. Europos parlamento ir Tarybos direktyva dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva). 2000 m., birželio 8 d., Nr 2000/31/EB
13. Europos komisijos 1997 m. liepos 30 d. rekomendacija 97/489/EB „Dėl operacijų elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir jas išleidusių ir turinčių asmenų santykių“ <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=8995&Condition2=>
14. Vienos Konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių // Valstybės žinios 1995, Nr. 102-2283

15. A European Initiative in Electronic Commerce, Brussels, Communication to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM(97)157
16. 94/820/EC: Commission Recommendation of 19 October 1994 relating to the legal aspects of electronic data interchange (Text with EEA relevance), O.J. L 338, 28/12/1994, p. 0098-0117
17. 94/820/EC: Commission Recommendation of 19 October 1994 relating to the legal aspects of electronic data interchange (Text with EEA relevance), O.J. L 338, 28/12/1994
18. Council Regulation 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, O.J. L 12/1/2001
19. Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products, O.J. L 210, 07/08/1985 p. 0029-0033; 1999/34/EC, O.J. L 141, 04/06/1999
20. Council Regulation 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, O.J. L 12/1/2001
21. Council Resolution of 28 June 1999 on Community consumer policy 1999 to 2001, O.J. C206, 21/07/1999 p. 0001-0003
22. Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council of 20 May 1997 on the protection of consumers in respect of distance contracts, O.J. L144, 04/06/1997 p. 0019-0027
23. Directive 98/6/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 on consumer protection in the indication of the prices of products offered to consumers, O.J. L080, 18/03/1998 p. 0027-0031
24. Directive 1999/93/EC of the European parliament and of the Council of 13 December 1999, on a Community framework for electronic signatures// http://europa.eu.int/lex/en/lif/dat/1999/en_399L0093.html
25. Green paper on European Union Consumer Protection, Brussels, 2.10.2002, COM(2001) 531 final
26. OECD Guidelines for Consumer Protection in the Context of Electronic Commerce: <http://www.oecd.org/EN/document/0,,EN-document-44-1-no-24-320-44,00.html>
Organisation for Economic Co-operation and Development
27. eEurope 2005: An information society for all. COM (2002) 263 final. // http://www.europa.eu.int/information_society/europe/2002/news_library/documents/eeurope2005/eeurope2005_en.pdf

28. 1980 Rome Convention on the law applicable to contractual obligations, O.J. C 027, of 26/01/98
29. UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment, UNCITRAL 1996, <http://www.uncitral.org/english/texts/electcom/ml-ecomm.htm>
30. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, 1994, <http://www.unidroit.org/english/principles/contents.htm>.

Specialioji literatūra

1. Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001
2. Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003
3. Lamanuskas T. Elektroniniai duomenys kaip įrodinėjimo priemonė civiliniame procese. Justitia. Vilnius: Justitia, 2001, Nr. 2
4. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996
5. Petrauskas R., Čėsna R., Štītis D. International legal principles of e-commerce regulation. The Second International Scientific Practical Conference Information Society 2000 and League of Investors. – Vilnius, 2000
6. Žylius R. Challenges of the New Era: Legal Regulations in a Changing World in Lithuania. Baltic IT&T Review 2001, Nr. 2(21)

Teismų praktika

1. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo teismo nutartis byloje Nr. 3K-3-927/2001, Ž. Budros individuali įmonė “Sėkmės sistemos” v. AB “Lietuvos telekomas”, UAB “Lietuvos telekomo verslo sprendimai” // <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=11938>
2. Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismo nutartis byloje Nr. 3K-3-619/2000 d. Ramūnas Beliackas v UAB „Sabina“ // <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=18657>
3. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo teismo išaiškinimas. 2004 m. rugsėjo 23 d., Nr. A2-110 // <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=28531>

Kiti šaltiniai

1. AB banko “Hansabankas” Elektroninių paslaugų teikimo sutartis
2. AB banko “Nordea” Elektroninių paslaugų teikimo sutartis

3. AB banko “SEB Vilniaus bankas” Elektroninių paslaugų teikimo sutartis
4. AB banko “SEB Vilniaus bankas” Paslaugų internetų taisyklės // <http://www.seb.lt/lt/wcp>
5. AB banko “Snoras” Papildomas susitarimas prei indėlių ir banko sąskaitų
6. Aukcionas.com internetinė svetainė <http://www.aukcionas.com>
7. Bagdanavičius J., Stankevičius S., Lukoševičius L. Ekonomikos terminai ir sąvokos. Vilniaus pedagoginis universitetas, 1999 // http://www.rimutija.com/New_Folder/EK_ZOD.PDF
8. Barengi S. Elektroninių sutarčių teisinė bazė – patikimumas verslui // <http://www.euroverslas.lt/?1388958858>
9. Civilka M. Elektroninės komercijos teisiniai aspektai: bendrieji klausimai. Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto Informatikos teisės centras // <http://itc.vu.lt>
10. Civilka M. Elektroniniai kontraktai pagal LR teisę. Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto Informatikos teisės centras // <http://itc.vu.lt>
11. Ebay internetinis aukcionas // <http://www.ebay.com>
12. Yahoo internetinis aukcionas // <http://auctions.shopping.yahoo.com>
13. Lamanauskas T. Diskusija dėl e-Prekybos į statymo projekto // <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0032514.pdf>
14. Lietuvos bankas. Statistika // <http://www.lb.lt/lt/istaigos/index.htm>
15. Lietuvoje – 1,2 mln. interneto bankininkystės vartotojų. 2005. Delfi internetinė svetainė // <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=7755186>
16. Omnitel.net/aukcionai internetinė svetainė // <http://www.omnitel.net/aukcionai/>
17. Better Business Bureau. Code of Online Business Practices (ios organizacijos tikslas yra skatinti sąžiningus ir garbingus verslo atstovų ir vartotojų santykius, į diegti vartotojų pasitikėjimą ir prisidėti prie etiškos verslo aplinkos) <http://www.bbbonline.org/reliability/code/code.asp>
18. CityBank Online user agreement // https://cib.ibanking-services.com/cib/themes/cib_nav_left/enroll/enroll.jsp?FIORG=775&FIFID=125106986
19. Hyper Dictionary of Electronic Commerce (red. Michael I.Shamos) 1999 <http://euro.ecom.cmu.edu/resources/elibrary/eclgloss.shtml>
20. Roger C. Introduction and definitions of key terms. 1999 // <http://www.anu.edu.au/people/Roger.Clarke/EC/ECDefns.html>